

GOZD IN PEČINA

Odlomek iz romana

Andrej Hieng

— Bila je nekakšna krčma na robu mesta, v bližini vojaških vezbališč: na poti tja sem slišala izza nekega zidu povelja, topotanje korakov, klofute in trobento. Mlake so sijale v soncu; če prav pomnim, je ležala tod in tam še celo krpica snega. Za krčmo se je sprostiralo dvorišče, ki je imelo na eni strani plot, sicer pa so ga obrobljale čokate vrbe, in te vrbe so se ozarjale, tako so bile polne sokov. Nisem si upala kar naravnost v hišo, rajši sem zavila okrog ogla, da se razgledam; pri priči sem zaslišala njegov glas, kako se rigajoče popenja nad smeh družčine. Sedeli so na dvorišču, čeprav še ni bila pomlad. Skrila sem se za plot, za neko širšo lato v plotu, in se nagnila naprej; sprotno sem se zavedela, da zdaj že vdrugo (če ne štejem sanj), tatinsko in klavarno čepim v skrivališču, ker bi rada videla črnega Toma, kako čofota po sramoti, ki je tudi moja sramota in moja mora, kadar ponoči grizem v blazino in me pokriva njegova senca, ter spomin na varnost v tej senci, kakršna je bila nekoč... V kavarni sem bila špegala izza zavese. Obšlo me je, češ ali bom zmerom, od zdaj naprej zmerom, vohunila za stotimi in tisočimi spakarijami, ki bodo poganjale krog mene ko nore gobe...? Zakaj govorim o občutkih?!... Saj nisem zaradi tega začela, hudiča!... Zakaj praskam na kup, kar je veter zvečine že vse raznesel?!... Ali sem sploh tako tuhtala? Sem, res, ni dvoma... Sramota me je slepila od znotraj, v oči pa tisto belo sonce, ki se odbija od luž: bilo je malo pred pomladjo. Vseeno sem natanko videla. Ne smem oživljati otroka, vse se je spremenilo, zorni kot, vse... Pripovedovati moram, kako je bilo videti, kaj je bilo slišati! Dajmo, častimo dejstva!

— Blagor mu, kdor jih vidi!

— Podolgasta miza je stala zraven skladovnice polen; za njo je bila klop brez naslonjala. Tam so sedeli... Sonce je sijalo naravnost v obraze štirih mož. Prvi, zraven stranišča, je bil dolgin s polizanimi lasmi, ki je takrat v kavarni igral karte s Tomom in z oficirjem. Zdelo se je, kot bi ne bil vaje dneva, kot bi bil napol slep od svetlobe... Zraven njega se je vesil ogromen človek v dežnem plašču: pod nosom je imel za pljunek brkov, nosil je tudi zalisce in smejal se je, kakor se smejejo ljudje, katerim sploh ni do tega: sunkovito, prsteno, grobo... Tretji je bil čokat, rame so mu zrasle skoraj do ušes, kar naprej si je otreasal grive s čela. Zadnji je stezal vrat in molil prek mize obraz, ki

je bil povsem okrogel. V testeni ploskvi so tičale ribje oči... To so bili možje. Posebej, na stolu, je sedela očetova pokroviteljica, oblečena v lisičji kozuh. Kakor že takrat v kavarni, se mi je zdel njen obraz sestavljen iz nešteti ploskev. Njene svetle, nekoliko izbuljene oči so ocenjevale...

— So bili pijani?

— Cedilo se je od mize. Dve steklenici sta ležali na tleh. Ženska ni bila pijana, ostali pa so se majali.

— In so gledali očeta?

— Velika predstava!

— Kaj je počel?

— Sprva se nisem znašla, ker se mi je meglilo pred očmi, pozneje pa sem spoznala, da je njegova burka namerjena zoper oficirje.

— Zoper tiste, ki so ga obrali na kartah?

— Zoper tiste, da, pa tudi zoper druge. Univerzalna komedija, bi lahko rekli...

— Sam se seveda ni smejal...

— Ustopil se je na sredo dvorišča, nekoliko majav v nogah, a očitno si je prizadeval stati v pozoru, kajti dlani je držal po predpisih, levo ob hlačnem šivu, desno ob krajevcu klobuka, izpod katerega mu je sililo runo, tista njegova griva... Prepeval je s hripavim glasom in s tolikšno močjo, da mu je adamovo jabolko poskakovalo ko votek na statvah: nekakšno vojaško pesem, koračnico, natanko se ne spominjam, bržkone je tudi tedaj nisem poznala. Oblečen je bil po modi, toda njegova oprava je že marsikaj doživela, zavihni na suknjiču so se svetili, hlače so mu opletale in so bile na drobno zmečkane, kravata je bila polita s črnim vinom. Ko je končal in so ga obsuli s smehom, se je kakor komedijant sukal na vse strani ter odzdravljaj. Videla sem, da se je dolgin, njegov kvartopirski partner, nagnil čez mizo in mu pomahal, naj nadaljuje. Zaklical je: »Tomo, pokaži, kako gospodje oficirji plešejo tango z botricami junaških zastav!« »Botrice!« je jeknil v odgovor in bil precej pripravljen ustreči. Veke je imel natečene in rdeče, da so mu bile videti oči mnogo manjše nego drugače; čeprav je sijalo sonce v njih, so se lesketale slepo. Spakovaje se je poklonil, še prej pa je napravil kretnjo, kakor bi zadegal sabljo čez levi laket: zasukal je nevidno plesalko in jo z dolgimi koraki zapeljal po dvorišču. Bilo je še mokro, blato je zaškropilo naokrog. Polizanec je tolkel takt po mizi in mrmral tango »Avant de mourir«.

— Tudi jaz sem moral pred nekaj dnevi plesati...

— Kaj si rekel?

— Nič... Nadaljuj!

— Sonce je bilo že nizko in rumeno. Plesal je z dušo... Imel je veliko senco. Ob robu dvorišča zraven vrb so se pasle gosi: kadar se jim je preveč približal, so se odgagale stran. Pomnim, da se je na travniku pojavila lepa siva mačka. Tega, koliko časa je trajala pantomima, ne vem več; zdelo se mi je, da traja večnost, svet pa se mi je kazal žolt in črn... Mož z zalisci je kričal: »Ali je ne bo položil?! Mater mu...« Tomo je zastal kar hipoma, pa je komaj vlovil ravnotežje. Zasršel je proti mizi, lahko bi mislili, da je hudo jezen. »Pardon!« je revsnil. »Jaz sem umetnik in nimam rad, če me kdo moti!« Napravila se je tišina, slišati je bilo samo gosi in kozarce. Isti hip se je n j e m u obraz spremenil, iz togote v smejanje... Pomežiknil je, češ bojite se me! Debeluh z ribjimi očmi je skočil izza mize in mu podal kozarec žganja; ko ga je spil, ko ga je treščil ob tla, je mahoma spet tičal v vlogi. »Položil...? Položil, praviš...? Izvoli! Najprej malo nežnosti...« Ustopil se je kakor pevcu v gledališču. Na vso moč se je drl »Mlada ljubezen, kako si ti čudežna«. Sredi popevanja ga je premogel smeh, zvil se je v pasu in hlupal: »To poje moja žena! To poje moja žena! Hahaha!« Smejal se je z odprtim grlenim smehom, z aji, ki so kar zevali. Videla sem, da mu teče znoj po obrazu. Čutila sem slabost v nogah. Držala sem se za ograjo. Imela sem bele prste. Neki glas mi je govoril: »Vse življenje te bo tiščalo, ker ne pobereš kamna in ga ne zadegaš vanj!« Nisem mogla, nisem se mogla skloniti, kolena so se mi tresla. Sonce je plesalo nad vrkami: velika, citronasta žoga. In o n j e plesal... Mencaje je obkrožal umišljeno žensko.

(Opazila sem, da je shujšal, pomečkana obleka je mahedrala na njem.) Z razkriljenimi rokami je oponašal kretnje dvorjenja. Debeluh je klical: »Sablja ti je na poti!«, polizanec pa: »Daj, hitreje, Tomo! Hitreje! Zaspala bo!« Očetove kretnje so se zdele vsak hripec bolj rezke in nepočakane. Videti je bilo, kot bi segal pod nekakšno krilo, h kolenom, kot bi gladil stegna. (Ali sem kdaj prej že to videla...? Sem. V domači hiši, kadar so se gostje zasedeli do jutra...) Potlej je stegnil prste in oponašal, kako se odpenjajo gumbi na bluzi, dokler meso ne prekipi iz izreza. »Pograbi jo pošteno!« je kričal eden od mize. »Preveč si fin!« Oče je sunil z rokami naprej, pri tem se je tudi sam nagnil, zgubil ravnotežje in padel na kolena. Klobuk se mu je zakotalil v blato. Stežka se je spravljal pokonci. Pri mizi so se smejali, da jim je kar sapo jemalo. Pogledala sem jih po vrsti: bledečnega kvartopirca, ki se je zdrizal, kakor bi ga stresali krči; velikana, kateremu tudi zdaj ni bilo do zaresne veselosti; čokateža, zakopanega v rame; debeluha z ribjimi očmi, ki je neprenehoma tolkel po mizi in razlival pijačo... Očetova ljubica je, kot sem povedala, sedela posebej. Mirno

je mrvila kruh in ga metala gosem. Ustnice so se ji komaj opazno vihale, smejala pa se ni... Debeluh je krulil: »Zdaj je botrica položena!« Oče je brenil klobuk, da je zletel pod vrbe; z roko si je srdito segal v črne kuštre, ki so mu obrasli ušesa. To pot je bil zares jezen. Zakolovratil je k mizi in posnel kozarec z nje. »Hudičevi cucki!« je zarjovel. »Meni se smejete, ne pa botrici! Ampak, tako vam povem, da se mi ne boste smejali, dokler je še kaj mozga v meni! Saj v vas je tako samo žganje in sirotka, preklete reve! Ali vas zato vlačim s seboj?! Zasmajte se še enkrat, kar zasmajte se, pa bom pograbil prvega, ki ga dosežem, in vrgel tamle čez streho, hop! Ali sploh veste, kdo sem jaz?!... Mene so poznali od Osijeka do Rijeke in od Varaždina do Broda! Smejete se mi, ker sem padel... Jaz sem že velikokrat padel, pa sem se zmerom spet sam pobral. In se bom pobiral, dokler ne bom zares trdno stal. Čakajte me, mrhe! Naučim vas! Nobene tenkočutnosti ne premorete, jezicate po babje, pijete, dokler se ne podegate v hlače, za hudobijo ste od zlodja. Kaj mislite, da je z mano konec, a? Ni, bratci, ni! Dokažem vam kaj brž!« Sopel jim je pod nos, pijanci pa so mu s kretnjami skušali dopovedati, da jih je bil napak razumel, in ko so roteče zavijali oči, je bilo jasno videti, da se ga boje; ni jim dal do besede, marveč jih je še kar zmerjal, opletaje s pestjo; prerekel jim je celo poklice, vpil je, kako mu je figo mar za financarje, podela se na geometre, pljune na zobarje, uradniki mu smrdijo po kislici in tinti, uradniki imajo eno samo skrb: lastno zlato žilo; sploh mu ni presahnilo. Kdo ve, koliko časa bi bil še divjal, da se ni oglasila njegova pokroviteljica. Zagnala je zadnji košček kruha gosem, se presedla ter mu tako gledala naravnost v obraz. Zmajala je z zajetno košaro rumenih las, ki jih je spenjala na vrhu glave; ob nizkem soncu so bili še posebno rumeni. Ko se je presedla, se ji je lisičji kožuh razprl, pokazala se je obleka, povsem neprikladna za tisti letni čas: šopki velikih češenj na rožnati podlagi, italijanska svila. (Nisem je pozabila, vidiš, obleke...) Gledala ga je z nekakšno kačjo pozornostjo in dejala: »Kakšen si!... Če jim igraš komedijo, se po pravici lahko smejejo! Zakaj pa ne...?« Obtičal je sredi mahanja in nekaj časa bolščal predse, kot bi premišljeval: potlej mu je jela napetost hitro usihati. Zmignil je z rameni, otresel lase s čela, oči so mu pomežiknile kar samogibno in nazadnje se je zarežal. »Že res!« je momljal. »Res...« Kot bi udaril po vodi! Možakarji so oživali. Prosili so ga, naj jim ne zameri, saj niso mislili zlega. Debeluh je skočil izza mize in se zapodil k vrbam po klobuk. Skrbno ga je okrtačil z rokavom, preden mu ga je izročil. Ponujali so mu piti, pa je izpraznil tri kozarce zapored, slišati je bilo, kot bi vlival na vroč pesek. Nazadnje

jih je vprašal: »Kaj pa zdaj?« V en glas so se zarežali: »Kralja, prosim!« Pokimal je. »Dobro... Torej: ‚Gospodje oficirji in njegovo veličanstvo!‘ Ne! Takole: ‚Njegovo veličanstvo in njegovi oficirji!‘« »Če zdaj pomislim, se mi vidi, da je bil zares igralec, kakršnega si le moreš želeti, zlasti za oponašanje. V gledališču sem pozneje videla dosti spretnih burkežev, ampak komaj kateri je imel hudiča v sebi: črni Tomo se je ves tresel od svojega zlodeja. Kako imeniten mladi kralj je bil, ko se je naslanjal na cizo kakor na balustrado in se po sili nasmihal: šobil se je v kurjo ritko, čeprav je bilo to spričo njegovih velikih ust kaj težko izvesti. Milostno je nagibal glavo! Mahljal je z roko, ki je bila naenkrat ročica! Mladi kralj Peter v mahedravi angleški obleki!... Pogledaj: po toliko letih neskaljena slika!... Sram me je za tistikrat in sram me je sploh... Vem, še prav dobro vem, kako me je sredi sovraštva, ko sem bila že na robu omedlevice zavoljo ponižanja, kar na lepem oplazilo slepo in strastno veselje do teh iger; niti pomisliti nisem mogla, da bi se uprla. Ali moremo razložiti sanje v pijanosti...? Ne morem pomagati! Prišlo je nadme, amen! Pozabila sem, kje sem, zakaj sem, kako sem, zavzeto sem vpijala prizor, ki sem mu bila priča. Gledala sem; otrpla sem bila, kot so bili otrpli prsti, s katerimi sem se oklepala plota; črni mož (ali sem sploh čutila, da mi je oče?), se je produciral sredi slepečega sonca, ravno pred citronasto žogo na nebu, ogenj je prišel od njega. Izražal je sovražstvo in poiskal si je pač nekē like, kajti katerikoli človek se mu je zdel prikladen, da spričo njega, v njem, skozenj pove, kako do kraja mu je vse, kar je bil kdaj spoznal, zoprno, mračno, smešno, gnusno, grdo. To, samo to! Kakšenkrat je opustil vlogo mladega kralja in se prelevil v oficirja. Zapodil se je po dvorišču v paradnem koraku, da je blato kar zacvrčalo. Pozdravljal je kralja! Krivil je hrbet, ko je bil prvi oficir... Koketno je drobenceljal, ko je bil drugi... Tretji je zmešal korak in se spotaknil... Četrty je nosil glavo na dolgem stebelu... Peti je sopihal in se abotno smehljaj... Šesti se je tresel po vsem telesu... Sedmi je nosil zastavo... Povorka! Povorka pred kraljem! In še osmi oficir! In deveti!... Naenkrat je pritekel iz hiše gostilničar in šepnil: »Psst! Pazite! Psst!...« Potlej so prišli oficirji.

— Obmolknila si, Ana, kakor že večkrat ta večer. Razumem, da te še zdaj muči, kar si doživela. Menda res nobene stvari ne pozabimo za trajno; čeprav sem bil jaz do nedavnega prepričan o nasprotnem: mislil sem, da pozabimo skoraj vse... Nekaj bi ti rad povedal; zdaj imam priložnost... V s a k človek doživi tisto, kar ti imenuješ sramota! Spet in spet ga doleti... Manjši ko je kdo po duši, lažje jo odrine v kot zavesti; priznam, da sem bil v tem pravi veščak. In,

vidiš: pred nekaj dnevi me je zajahala smešna in neznatna sramota (neki pijani sezonski delavci so me prisilili, da sem, stari osel, plesal na cesti); ta sramota je bila figa, priklicala pa mi je celo verigo starih sramot, vse do otroških let: kako sem bil sladak z močnejšimi, prizor, ko je neki feldkurat gladil mamó po zadnjici, zgrešene note, slepoto spričo Giottovih fresk v Padovi, strah pred vojno, pred telesno bolečino, kako sem se pretvarjal v ljubezni... Brez konca in kraja! In seveda ti... Kopnel sem in skopnel do tega kupčka nesreče, ki je tule v temi zraven tebe.

— Kaj bi mi rad povedal? Saj si vendar rekel, da bi mi rad nekaj povedal...

— Zdaj mi je strašno, in vendar mi je boljše, kot mi je bilo včasih...

— Razloži!

— Čim prej se zaveš sramote, tem prej dosežeš naravno velikost. Od tistega trenutka dalje si lahko oblikuješ usodo... Mene je dozday nosilo, kot nosi tale hudournik dračje po temi; ti pa si vedela, kje si.

— In sem oblikovala svojo usodo po raznih posteljah...

— Čeprav!...

— Tebi se torej zdi, da je bila sramota m o j a...?

— O č e t o v a je bila, toda ti si bila povsem n j e g o v a.

— Pridi bliže! Tako! Rada bi te potipala po obrazu. Moker si. Ali si celo jokal? Ne, nisi! Mogoče si le zelo važen zame... Povej, kaj je bilo očetu?

— Strah ga je bilo.

— Česa?

— Vsega. Rodil se je, kot se reče, v temo in je bolj tipal, kot pa videl. Bal se je življenja.

— Zmerom je mislil, da ima imenitno rešitev v rokah...

— To je ravno tisto! Iskal je rešitve. Precej časa je vsaki verjel, ko je katero našel.

— Misliš: najprvo skromnost, potem razmetavanje, potem...

— To! Ker je tičal v temi, mu je bilo veliko mar, da čuti roko človeka, ki ga ima ob sebi. Vseeno katerega. Kólo v temi... Potem so se odtrgali od njega.

— Zelo jih je sovražil!

— Ni jih videl, a je udrihal po njih, kar na slepo. V temi. Bil je prepričan, da jih bo z nasiljem ukrotil in priklical nazaj.

— Kako, da ti to veš?

— Zavoljo ljubezni. Povej naprej!

— Prišli so trije oficirji. Prva dva sem pri priči spoznala: bila sta tista, ki sta v kavarni kvartala z očetom; tretji je obstal med vrati in ga spočetka nisem mogla videti. Pijanci pri mizi so se zganili in potuhnili, le ženska se je vzravnala na stolu, kakor gledalec, ki z napetostjo čaka, kaj se bo na koncu zgodilo; njen blede pogled je enakomerno švigal od očeta k oficirjem in spet nazaj. (Postavna ženska, a vendar je bilo v njenem gibu in potlej v njeni drži nekaj kačjega...)

— Jih je oče takoj opazil?

— Sploh jih ni opazil.

— Umetnik v transu...

— Ni jih opazil, dokler mu debeluh s pokašljevanjem ni dal znamenja, da je nekaj narobe. Tedaj se je ustavil sredi korakanja in se sunkoma obrnil proti prišlecem. Pot mu je že curkoma tekel po obrazu, pa ga je posnel kar z rokavom; oči so mu sršele, debela žila se mu je zvijala po sredi čela. Napravil se je, kot bi bil novih gostov nadvse vesel: obsul jih je s smehom in s kretnjo jih je povabil, naj stopijo bliže. Majhno trepetanje v njegovih očeh mi je pravilo, da ga kolje strah, ki bi ga za vsako ceno rad premagal, v tem trenutku, jasno, z izzivaškim spakovanjem; ni se mogel več umakniti, moral je reči B, če je že rekel A. »Gospoda!« je burno zaklical. »Igra o vas! Igra za vas! Ravno kar sem tistimle imenitnikom kazal, kako izkazujete spoštovanje njegovemu veličanstvu kralju, ki je seveda, še bolj v a š e, kot n a š e veličanstvo. Zamudili ste in utrpeli ste veliko škodo, kajti človeku nič bolj ne hasne, kot če se vidi v zrcalu umetnosti... Izvolite! Stopite naprej! Program se nadaljuje, gospoda!« Razkoračeno je stal pred njimi; hlače so mu bile zlezle skoraj pod trebuh in jih je lovil z roko. Še kar naprej je kričal. »V naslednji točki bom prikazal, kako njegovemu veličanstvu izkazujete zvestobo, ne le spoštovanje! Pokazal vas bom na polju slave, tako rekoč na bojnem polju, gospoda, kjer se smejete smrti naravnost v zobe, Marširala, marširala...« In se je začelo!

— Kaj pa je počel?

— Kaj ni počel, moj bog!... Najprvo je oponašal trobentača in nekoga, ki teče z zastavo v boj. Ta-ta-ta-ta-ta! je trobil. Kar naenkrat pa je klecnil v kolenih, počenil kakor stara baba in izbuljil oči. Strigel je z ušesi in obračal glavo v levo in v desno, kot bi poslušal. In že je posnel žvižganje granate. Pffffiiii-vuh Fffffiiiiii-vuh Bum! Bum Fffff-iiiiii-vuh! Pa je bil spet oficir! Skočil je kvišku in se drobencljaje izmikal strelom, ki so žvižgali okoli njega, gledal je preplašeno, jokavo je mežikal, stekel je k cizi in se skrnil za njo, od časa do časa je pokazal glavo in jo spet povlekel nazaj, da si se nehote domislil pajacev na

sejmih, ki jih ljudje obmetavajo z žogami iz cunj. Ponazoril je še drugega oficirja. Ta je brezglavo tekal v krogu in se držal za zadnjico, kakor bi mu bila huda sila, zavoljo strahu. Nato tretjega: skril se je za vrbo in čivkal. In tako naprej... In tako naprej...

— So bili oficirji kar mirni?

— V profilu sem videla rdečelasca, ki je bil ob mojem prvem obisku v kavarni zataknil očetovi ljubici stotak v dekolte. Pege na obrazu so mu žarele, stiskal je veke, z jahalno palico se je tolkel po škornjih. Oni drugi si je pomaknil kapo na oči, ker ga je sonce slepilo. Oče pa kar naprej »ffffiiii-vuh! fffffiiii-vuh!«

— In tebe je stiskalo pri duši...

— Mogoče v želodcu... Ne vem več, vidiš, tega ne vem več. Ali sem bila še zacoprana v očetovo igro? Ne vem.

— Koliko časa je trajalo?

— Dolgo! Ko se je ustavil, je sklonil glavo kakor utrujen umetnik in jih opazoval izpod čela, oficirje. Menda je čakal, kdaj bojo skočili vanj.

— Niso...?

— Napravila se je tišina, da bi jo lahko rezal, ampak v vsaki tišini so še glasovi in takšni glasovi ti obtičijo. Kaj je bilo slišati...? Očetovo sopenje, saj se je pošteno utrudil, goske, krčmarjevo vzdihovanje, udarce oficirjeve palice po škornjih, natakanje, (Nekdo je točil vino, in ker se mu je tresla roka, je rob steklenice zadeval ob rob kozarca), v kasarni so s trobento klicali vojake k večerji, daleč za vrbami na loki pa je brenčal grlen ženski glas.

— Kateri je začel?

— Rdečelasi.

— Kaj je rekel?

— Mirno je vprašal očeta: »Torej velja nam, gospod...?« Oče je pokimal. »Seveda! Mar se niste prepoznali?« Spet je bilo nekaj časa tiho, dokler ni tisti drugi oficir stopil za korak naprej ter se spakljivo poklonil. »Pa ste tudi zares premislili?« Videla sem, kako je oče bušnil z rokami kvišku, kot bi se branil obtožbe, kot bi bil užaljen, ker mu prisojajo površnost. Vzkliknil je: »Natančno! Mojster pozna svojo snov in je vesel, ker jo more ponuditi junaškemu gledalstvu!« Besede so pričele padati ko mani s stene. »Dajemo vam še nekaj časa, nikanar se ne prenaaglite!« »Hvala! Zakaj neki?! Ne razumem!« »Da ne bo prepozno!« »Vedno na uslugo!« »Opravičilo zadostuje, pojasnilo ni potrebno!« »Kakšno opravičilo, moj bog?!« »Zaradi burke!« »Burke?!« To je bila zgodovinska podoba, gospod oficir, slika značajev!« »Pijača bo za olajševalno okolnost!« »Dobrota se rada družijo z junaštvom,

ampak jaz ne potrebujem olajšave. Kje neki! Hvala vam vseeno! Iskrena hvala!« Ves čas sta govorila oče in drugi oficir. Spakovala sta se na ostrini noža. Tisti mah je rdečelasec povlekel prijatelja za rokav in udaril s palico predse z nekakšno zaničljivo, pa pri tem osorno kretnjo. »Prosim te,« je rekel mežljaje, skoraj potihoma, »nikar se ne smeši! Ali veš, s kom imaš opravka? Tale človek je nič! Velik, debel, črn nič! Tale človek je nihče! Tale človek je zrak, in kar ima vsebine, je smrad po žganju. Ne vohaš? V vsem mestu ga poznajo le še po smradu. Kaj je bil? Pravi, da je bil nekoč trgovec! Imenitno! Kaj je prodajal? Ne vem. Zdaj prodaja burke, pa jih nihče ne kupi. Od česa živi...? Od babjih riti! Nikar se ne smeši!« Potlej se je napol obrnil, kot bi hotel oditi.

— Ali je oče podivjal?

— Je. Huje, kakor sem pričakovala.

— Huje?

— Topo je buljil v rdečelasca. Temna koža se mu je sprevrгла v zeleno. Pesti je stisnil ob stegnih in se zibal na petah. Zgubil je humor. Ni imel več moči za igro, naenkrat nič več. Kar vdrlo se je iz njega, čeprav so se mu tresle ustnice in je stežka oblikoval besede. Zagnal se je v psovanje. Psoval je kot obseden. Kaj vse je rekel!... Imenoval jih je komisne hlapce. »Preklete gnide državne!« Očital jim je kvar-taške dolgove. Rekel je, da gulijo kožo z ljudi. Mučijo vprek, ker so prazni in jih lastna praznota boli. Maščujejo se za svojo bednost. »In v i boste meni očitali, v i!...« Noben spodoben človek bi si ne maral opasati sablje. Konjedercu vsaka čast, če ga primerja z njimi. »Prodani ste, hudičevi cucki,« je hropel, »pa se bo slabo opletalo tistemu, ki je kupil vaše zajčevstvo, vašo posranost!«

— Hiter prehod, bogme! V naših krajih se na vsaki veselici tako zaobrne: iz vesele norije v hudo norijo... Kaj ga je, po tvojem mnenju, najbolj podkurilo?

— Ko so mu oponesli, češ ženske riti te preživljajo.

— In potlej...? Pretep!...?

— Od vežnih vrat se je odtrgal oficir, ki je do takrat stal v ozadju. Pokazal se mi je v profilu in pri priči sem vedela, kdo je, a tudi oče je vedel, jasno. Nosil je slepeče nove epolete, nov opasač, nove škornje; nad to zlato in lakasto krasoto se je vzdigovala glava osem-najstletnega angela, vsa v mehkih kodrih; kdo v naši dolini ni poznal teh kodrov...?! Še ko je bil otrok, je držal na obrazu večno enako grimaso: smehljal se je in nihče ni vedel, ali se mu zdi svet prijazen, ali smešen. Tudi oči mu niso prepuščale nobene misli: mehek žamet, vendar brez leska. Da, bil je iz našega mesta, sin trgovca Petroviča.

Večkrat je prihajal domov. Ženske so vzdihovale ob njegovi mačji lepoti... Oče je tičal sredi zmerjanja, ko se mu je posvetilo, s kom ima posla. Fantov oče je bil prvi, ki ga je Tomo ob polomu prosil za pomoč, edini, ki je odrekel z opravičujočim jadikovanjem, edini, ki ga je pospremil čez prag, prav na cesto, edini, ki je vil roke, češ sam sem na psu, ampak srce se mi para, ker ne morem jamčiti, medtem ko je žena obešala ogromne prsi čez okno v prvem nadstropju in ponavljala: »Nekaj omejitev v gospodinjstvu pa bo! Pozdrave gospe so-progi!« Bila sem priča temu dogodku, stala sem nekaj korakov proč na cesti, ki je vodila proti naši hiši. Mačja družina. Olivna koža. Večno enaki nasmehi... Njihov fant je torej stopil proti očetu in se, kaj bi drugega, nasmehnil. Malce je vzdignil roko, ker je hotel zaustaviti zmerjanje. Rekel je: »Gospod Tomo, v imenu starega prijateljstva med našima družinama vas prosim, da se umirite!« Glavo je nagibal proti rami in vse na njem je govorilo o spravljivosti, kot bi imel res angela v sebi.

— Mačji angel... Če ti je težko povedati, odnehaj!

— Ustavila sem se, da bi zbrala misli. Venomer se spotikam ob podrobnosti, za katere niti ne vem, ali so zaresne ali pa sem si jih kasneje spesnila; da, morda se mi celo zdajle sproti pletejo iz domišljije... Ali eno stvar vidim prav takšno, kakršna je bila: prizorišče! Sonce je za prst nad obzorjem. Sodi, zaboji, smeti, ciza, polita miza. Vrba je oranžna, prav taki so ljudje. Gosi stegujejo vratove... Petrovičev fant je kakor lakiran krilatec stegoval tenke prste proti očetu. Gosi vratove, oficir prste... Vem, da je v očetu vsakršen premislek odnehal: novi nasprotnik mu je na dlani ponujal preteklost, bil je povezan z njo, medtem ko sta bila rdečelasec in drugi oficir iz zdajšnjih časov; ta je za dobrohotnostjo skrival ogromen smeh spričo njegove sramote. Tomov glas se je zadrnil. Rekel je: »Ne poznam vas, mladi gospod!« Oficir je vedel, da to ni res, vendar je spoštljivo povedal svoje ime; udaril je s petami, kot so ga bili naučili. Opazila sem, kako se je očetovo čelo vzgibavalo; ihtavo je iskal besedo, ki bi kar najbolj udarila; najbrž se je videl na pragu neke hiše, pod velikimi prsmi fantove mame, videl je žareči trenutek, ko je čez njegovo življenje po kačje stekla razpoka, od katere so se pozneje odcepile še mnoge druge... »Petrovič?!« je vzkliknil. »Vi ste oficir... Oficirji so kuga za poštenjake, pa vseeno še predobri, da bi kdo od njih imel zveze s tistimi Petroviči, ki so meni znani!« Mladi mož se ni niti zganil. Dejal je, da je nesporazum izključen, prav zato ga prosi, naj se ne vdaja jezi in naj pretehta besede, posebno, ker je on, Petrovič, posegel v prepir z najboljšim namenom. Nato oče: »Brez jeze govorim. Ne

zamenjajte jeze in zaničevanja!« Videla sem, kako je ženska vstala, z desnico je stiskala kožuh na prsih, a bila je povsem mirna. Pijanci za mizo so buljili predse, samo debeluh je kradoma lovil Tomov pogled in narahlo stresal z glavo, kot bi ga hotel zarotiti, naj ne rine v nesrečo. V oficirjeve oči je padala svetloba: ni jih predrla, žamet se ni zalesketal. Vprašal je, kaj more gospod očitati Petrovičem. Oče pa: »Bi res radi vedeli...?« »Vsekakor!« »Ljudi so prodajali, moj dragi!« »Ljudi?« »Ljudi?« »Kako?« »Z bankroti! Kmete so gnali na boben, obrestna politika. V Ameriki je za celo vas Petrovičevih klientov. Nekatere živali se hranijo z mrhovino...« Oficir se je otrplo smehljaj, ta čas, ko sta prijatelja strmela vanj z odprtimi usti. Ni popustil. »Kaj še?« »Ponarejali so menice...« »Kaj še...?« »Deklam so napravljali trebuhe in jih potlej podili od hiše brez dinarja; vsak čas katero!« »Kaj še?« »Silili so se k tujim mizam, ker jim je bilo lastnega žrtja žal!« »Kaj še...?« Razločno vidim Petrovičev olivni obraz, ki ga je zlatilo sonce: črta profila miruje, mehke, privihane ustnice se ne zganejo, pogled leži na nasprotnikovem pogledu... Zdelo se je, kot bi se igra kotalila brez konca in kraja po nekakšnem strmem klancu navzdol. Čutila sem, da ji Tomo ne bo kos: v fantu je bila nerazložljiva moč za pretvarjanje. In res, ko je znova zastavil vprašanje, tisti enakomerni »kaj še«, je oče zakrilil z rokami, kakor zakrili človek, če se mu zganejo tla pod nogami, če zakorači na močvirno rušo; ponovilo se je, kar se je bilo zgodilo malo prej: ker ni mogel nazaj, se je pač zagnal naprej, in to brez preudarka: hipoma se mu je utrnila zadnja grdobija. »Kaj še...?« je zategnil. »Vam ni zadosti? Ne? No, ker ste radoveden mlad mož, vam bom pač povedal, da ne bo nič več skrito. Resnica naj zavlada nad nami! Bilo je neke lepe, lepe pijanske noči... Na hodniku moje hiše... In tam, vidite, je cenjena gospa Petrovičeva vzdignila krilo prav do mojega nosu in me je prosila, naj jo položim, ker je Petrovičev komaj toliko vkup, da morejo priskrbeti deklam trebuhe. Jaz pa sem odklonil, pomislite! Ne maram namreč debelih žensk...« Menda sem vedela, kaj se bo zgodilo... Fant je potegnil revolver in ga repetiral. Nihče se ni premaknil, nihče ni zakričal; meni se je godilo kakor v sanjah, ko ne moremo odpahnuti ust. Visela sem na lati in sem videla, kako je lepi Petrovič nameril orožje proti očetu, ta pa je odskočil tri korake in obstal. Bil je razkoračen, roke je držal malo proč od telesa, glava mu je zdrsnila med ramena. Oficir je ustrelil prvič. Krogla se je zarila v blato dvajset centimetrov pred Tomom. Druga je udarila levo od njega, tretja desno... Očitno je bilo, da ne meri vanj. Po tretjem strelu je povetil orožje, kot bi ga hotel ohladiti. Siknil je: »Skači, pes propali!« Tomo je stisnil oči in

čakal. Ko je fant videl, da je zamižal, je hitro izprašil preostale tri strele pod njegove noge; nato je spravil revolver in se zasukal proti gostilni. »Prihodnjič ne bom v tla!« je rekel. Rdečelasec in drugi oficir sta šla brez besede za njim. Gosi so norele ob robu dvorišča. Dišalo je po smodniku. To je nekakšen zrnat, sladko kisel vonj, kajne...?

— Nimam izkušnje s smodnikom. Kaj je napravil oče?

— Ko so se zaloputnila prednja vrata gostilne... Zakaj me sprašuješ?!... Ali je še kaj važno?

— Razplet!

— Saj sem rekla, da so gosi norele!

— Pusti gosi!

— Obrnil se je in je, kakor bi ga nosila luna, odtaval proti vrbam...

— Kaj je počel tam?

— Odpel si je hlače in pričel puščati vodo.

— Strah...

— Curek se je svetil v soncu in je bil pretrgan; voda je v sunkih odhajala od njega. Po tilniku je bil moker. Noge so se mu tresle.

— In ženska...?

— Šla je do tistega mesta, kjer je stal Petrovič, ko je streljal. Pozorno je pregledala tla, se sklonila in pričela pobirati hilzne, ki so zletele iz revolverja. Potehtala jih je na dlani. Nato se je napotila proti očetu. Še zmerom je teklo od njega, v sunkih. Položila mu je roko na ramo in jasno, trdo rekla: »Tole bomo spravili, fant! To si velja zapomniti!«

(Se nadaljuje)

GOZD IN PEČINA

(Nadaljevanje)

Andrej Hieng

Kmalu nato sta se obrnila proti domu. Leban, ki je dotlej priganjal Anino pripoved, je obmolknil. Tudi ji ni ponudil roke, da bi varneje hodila, zadrževala ga je nekakšna sramežljivost: včasih zvemo preveč in poloti se nas zadrega, ker ne moremo vrniti z enako mero.

Veter je zmerom bolj urno podil oblake po nebu, megle so se razkadile, postajalo je hladneje. Noč je obetala, da se bo vreme uravnalo.

Ana je stopala spredaj. Hodila je z malobrižnim, razvlečenim korakom ko mačka; vendar je bil njen lik gost in razviden, Leban je zaznaval, kako dero misli po njej kakor hudournik, kako se vsa še naprej predaja spominu, ki ni spomin med spomini, marveč glavno gibalo njenega življenja.

Zdrznil se je.

Nenadoma je pričel padati vanj občutek, da je njuna ločitev res neizbežna: preden se je dobro zavedel, ga je napolnil s temo. Sprva je bil občutek nejasen, pa mu je prav zato srce udarilo hitro, kakor bi kljuvala žolna.

»Zakaj...?« se je vprašal.

Nekaj trenutkov pozneje je dobil odgovor, prišel mu je iz Anine zgodbe in iz spoznanja, kako je vsa predana eni edini strasti. O č e t a j u ž e n e t a v s a k s e b i ! . . . V tem grmu tiči zajec! . . . V mislih se mu je utrnila šaljiva alegorija očetovskega načela, Duboutova risba, v resnici pa mu ni bilo do šale.

Očetje so postali važni! Ana je svojega vsevdilj iskala, Lebanu je bil njegov samo šifra za mamin značaj. Pravili so mu, da večidel ljudi strastno išče očeta, tisto bitje, ki zna cepiti jablano in odmeriti meje naše usode: iščejo varni, vnaprej pripravljeni svet. »Jaz ga nisem nikoli lovil,« si je rekel. »V tem se za večno razlikujem od Ane! V dve različni smeri sva se upotila, ko so naju komaj postavili na svet. Tem bolj je smešno, da so ga, tega usodnega očeta, drugi ljudje upali najti v m e n i !«

Tema, ki se je bila razlila po njem, je postajala vse gostejša, medtem ko se je noč presvetlila; oblaki so leteli kvišku in Orion se je razkoračil nad gorami. Brez ganotja je opazoval, kako se Anin obraz premika pred smrečjem in pred belim prodom, obrnjen proč od njega. Zdaj je natančno ločil ganotje od bolečine. Nemara prvič v življenju.

Bolečina pa je bila velika. Le še malo moči mu je manjkalo, da bi bil naglas zinil, kar je mlel in ponavljal v sebi: »Ne bom ti mogel zaigrati očeta. Jaz sem izučen za starca iz rokokojske komedije. Mislim, da si imela prav, Ana: šla bova narazen...«

Čez čas ga je pobarala o mami. Na kratko ji je opisal dogodivščine dveh noči. Povedal ji je o Prohaski in o njegovi ljubezni. Vdano je poslušala, videti je bilo, da zgodbo deloma pozna; nazadnje se je pozanimala, ali bosta mama in oboist ostala skupaj. Rekel je, da ne ve, vendar vse kaže, da bi se to utegnilo zgoditi. Brez posmehljivosti je pripomnila:

— Mama bo dobila rednika... Dobro! Še tako klavrna pokojnina je zanesljivejša od moje obrti. Opazila sem, da se mama zdaj marsičesa boji, a menda je to v nekem obdobju povsem običajen pojav. Pravijo: otroci in starci imajo od sile bavbavov. Kajne, tudi tebe je kdaj pa kdaj strah...?

Leban je prikimal. Nato se je povrnil k stvari, ki se mu je edina videla važna; vprašal je Ano, kaj mu bo še povedala, saj njene zgodbe menda ni konec.

Pridržala je korak. Gledala je predse, kot bi ji iz mraka prihajala sporočila, kaj mora izpričati in kaj utajiti. Kimala je nevidnemu sobesedniku. Ko se je obrnila k Lebanu, se je v noč pocedil zvezdni utrinek: za droben hipec je videl oči z razširjenimi zenicami, valujočo gubo okoli ust, čutil je njeno gosto bridkost, tisto, čemur ni bil kos. Dejala je, da ju čaka finale komedije, vse mu bo povedala, vendar ta hip ne more.

— Upehal si me in upehala sem se. Celó v teatru, kjer so na moč pridni, imajo odmore.

Bilo je precej pozno, ko sta se vrnila v Dom. Navzlic temu so jima dali večerjo; prišli so neki poslovni ljudje z gosti iz tujine in dva avtobusa sindikalistov; tako je bilo pač vseeno, če nahranijo tudi njiju. Ko sta šla mimo zrcala in je Leban spotoma ulovil sliko dveh premraženih, zardelih obrazov, mu je prišlo na misel, kako je prvi večer primerjal svoje in njeno lice; bilo je v baru: Anin obraz je bil enoten, podoben luskinini iz zlata in celo oči so precejale ogenj zlate barve, medtem ko je bil njegov razplaten zavoljo mnogih grimas. Tudi zdaj ni bilo drugače, le da je zdaj vedel, zakaj je tako.

Posvetilo se mu je, da pravzaprav sploh nima usode, če nimaš usode, ti pa ne zraste obraz. Misel se mu je zdela neznanska in hkrati smešna. Uporabljal je Anine usode, uporabljal je njenega očeta, capljal je za dekletom in se hranil z ostanki! Včasih je capljal za zgodovino, ki ga je vlačila na povodcu kakor cucka. Ob tem je verjel, da

mu življenje teče po premišljenih računih. Tudi ni prav nič dvomil o veljavi umetnosti, bil je v Ravenni (1936) in je videl, kako mozaiki zmagujejo čas, kako se svetijo iz kalne vode vojská in vsakršne druge smrti. Zavaljo zlatih mutcev z avreolami je spregledal spremembe v zaresnem življenju. (Ni slutil, da bo prihajajoči čas ustvaril najprvo bestialnega, nato junaškega človeka, v posledicah pa bodisi malobrižneže ali samomorilce. Ni vedel, da umetnosti ne bo več dano slikati zlatih nebes ali cvetočih jablan).

Med večerjo sta zvečine molčala: stresala ju je mrzlica, ki se poloti ljudi, če pridejo v višje kraje. Najprvo sta pila žganje, nato žilavko, potem sta čutila svinec v žilah. Ana je sedela prav pod neonsko cevjo. Okoli oči je imela sence, ob kotih gube, jasno se je videlo, da ni več mlada. Po tretjem kozarcu sta se pričela znova pogovarjati; pomenek je zmrzoval, besede so se pomikale druga mimo druge v precejšnji oddaljenosti, prav tako njuni pogledi.

Leban je pravil o Fejaku, o sonati, o gospodinji.

Ana je vprašala, kako gre maminemu psu. (Čudno: gospodinje ji ni bilo mar, čeprav jo je nekoč sovražila). Povedal ji je, kar je vedel in videl. Pritaknila sta Kastorja, psa njunega prvega večera: skoraj nič ni pomenil, medlo sta se nasmehnila, ko jima je prišel v besedo.

Kakšne načrte ima, v glasbi...?

Leban je samo odkimal.

Nič več...? Potem je govorila o Italijanovem avtomobilu in o voznji od Zagreba do Logarske doline. Italijan je bil sijajen šofer.

Priznal je, da občuti ljubosumje, ki ga je bilo skoraj pokončalo, le še tako, kot občutimo bitje srca v kljuvanju rane na nožnem palcu; bilo je celo res.

Ana je vrgla prtič predenj in se skušala zasmejati. Dejala je, da je pač rojen pod srečno zvezdo, lahkih nog.

To ga je nečesa spomnilo in je vprašal, zakaj mu je bila prvi večer, ko sta se komaj spoznala, vzdela ime »karov kralj«?

— Igra, moj dragi, vsaj nekoliko. Koketnost.

Rekel je, da mu ta razlaga nič ne pove.

Nato mu je pojasnila približno takole: karte so ji zmerom veliko pomenile. Kralj označuje avtoriteto: zdel se ji je kar se da veljaven, ko se je naslanjal na klavir, sukaje levjo glavo proti vratom, malce rdeč od navdušenja nad lastno glasbo.

— In zakaj ravno »karov«?

— Bi bilo boljše »srčev«?

— Slutnje, dragi... Srce pomeni srčnost ali vsaj prisrčnost.

Ta posmehljivost je bila preveč splošna, da bi ga bila mogla zadeni. Pojasnil ji je, kako se je spričo vrste ponižanj utrdil zoper jedkost: pridobil si je pasjo naravo.

— Prejle si rekla »levja glava«. Pudle dandanašnji strižejo na leva...

Mir je zdravje, zdravje je vse! Če ga celo ljubosumje kljuje samo v nožnem palcu, ne bo hudega.

Igrala sta se z besedami, nobena ni imela teže.

Leban je pomislil, ali je tisto, kar je rekel o ljubosumju (kar je bil celo občutil), do kraja res. Obrnil je pogled in ga kakor sondo spustil v prostore, v katere njun pogovor ni segal: sprevidel je, da moramo domala vsako sodbo popravljati. Kako torej...? Nobena bolečina ne premine v hipu. Rana, če je zasekana res globoko, razmaje vsega človeka, in le v trenutkih omedlevice se nam bolečina skriva v nožni palec, v neznatno kljuvanje. Del njegove zavesti je bil ovit s škrlatno meglo in iz nje so se prikazovali uživalci Anine prijaznosti, nekakšni splošni obrazi, kajti poznal ni nobenega. Vedel je, da se bo megla sčasoma zažrla v njegovo srce in se spremenila v izpuščaj, v garjo, ki se je ne bo znebil. Toda to zdaj res ni bilo važno! Važna in zagatna je bila praznота med njima, mrtvi pomenek. Puščoba post coitum...? Od česa neki...? Fejak, sonata, psi, avtomobili, Italijanova spretnost v šofiranju, karte, sprejem za črnske folkloriste, postaja v Celju, gospa z rakom in njen soprog — nerazložljive, lažne šifre, nič. Komu na čast sta predla ta nič? Ali nista mogla drugače? Mar je utrujenost povzročala, da je videl Ano čisto majceno, kot bi se potikala med drevesi, po gozdiču, ki leži onkraj gole ravnine, za hipec osvetljena s soncem in spet raztopljena med sence, nebrižna za njegove klice, katerih pa nemara celo ni mogla slišati, preveč oddaljena, da bi jo mogel dohiteti...? Odhajala je. Besede so se kakor kanje spuščale na planoto med njima in se spet vzdigovale praznih kljunov, ker med travo ni bilo ničesar živega.

Ko sta pretrgala zgodbo o Aninem očetu, sta pretrgala zvezo med seboj. Leban ni imel zgodbe.

Ana ga je opozorila na druge goste.

Rekel je, da mu je prizor precej dobro znan, lahko bi ga naslikal z zavezanimi očmi.

Bilo je živahno. Levo od vhodnih vrat so ob vrsti sestavljenih miz sedeli sindikalni izletniki, ki so pripeljali s seboj harmonikarja in plesali. Otroci so se sukali med plesalci, tekali so med mizami, izginjali v vežo, kričali pred hišo. Odrasli so pozabljali na nje, kot se pač godi ljudem v množici. Nekateri obrazi so razodevali resnično veselost, na

drugih je bila skoraj žalost, vendar skrita pod otrplim smehljajem. Vsi so bili zaripli v lica, nedorasli fantje so zamahovali s kozarci rdečega vina, starejše ženske pa so vino pokušale s skopuško zbravnostjo.

Leban se je spomnil nekdanjih romarjev.

— Marsikaj je ostalo, je rekel. — Kako pojo... Tistale starica pomaka žemljo v vino. To so zmerom počele...

V kotu pri oknu je bilo manjše omizje: nekakšni direktorji, komercialisti, pravni referenti v družbi inozemskih partnerjev: mukoma so potiskali pogovor naprej. Eden od njih je Ano poznal in ji je pokimal. Pili so teran, ker se jim je zdelo, da je to vino posebnost, njihov patriotizem je bil za posebnosti ali presenečenja. Površno so se dotikali poslovnih zadev. Tisti, ki niso znali tujega jezika, so imeli napete obraze in so se reševali v pijačo.

Nenadoma je Leban začutil, da ga vtisi sučejo, to pa mu je v tem hipu in v tem položaju godilo: kakor bi se potopil v pisano sliko iz sanj, ki človeku prinese oddiha. Oko in uho sta lovila vsak svoje drobce in jih sestavljala v migotavo celoto. Ni se branil, saj je bila igra njegova narava ali njegova rešitev od pomnjenja. (Nekoč je bil zapisal v dnevnik: Zmerom sem lahkomišelnost menjaval tonalitete in ljudi. Zanašal sem se, da bodo barve opravile svoj posel. Moja orkestracija je bila našemarjena ko slavonska nevesta, le da izpod dukatov nikoli ni pogledalo plašno ali žalostno oko).

Meglice se spletajo okoli lestencev. Obrazi rdijo in se zibljejo na vrtiljaku, ki se mu je zataknil mehanizem, pa se ne more ustaviti. Med vrati si sekretar in knjigovodja prisegata večno zvestobo s široko razkriljenimi rokami. Domino, neizbežni... Plesali bi, nekateri ne. Angel v vetrovki obira kurje bedro: spominčice so obrnjene v levo, v šaljivca s pustnim nosom. »Za Emo dva stola? Eden je premalo za njeno ozadje!« »Kam bi šele ti s svojim gobcem, če bi ga moral posaditi?!« Natakarica nosi pladenj s solnograškimi žličniki, visoko nad glavo, pod pazduho je oznojena. Direktor podjetja, kateremu so prišli tujci v goste: »Kosten Sie von dem da! Teran. Der Wein ist weltberühmt! Schmeckt's? Ja... Also, wir können auf keinen Fall unter 17%! Nein, nein, wirklich nicht!« Stara čistilka ima novo frizuro, roke pritiska k licem in se brani pijače. Pojejo: »Zaplula, zaplula je barčica moja!« Kdo od njih se spominja romanj, ko poje to pesem? Domino zmaguje. Harmonikar hodi med mizami in se narahlo opoteka. Tajnik podjetja: »Vprašaj ga, če še prodajajo novi Opel Kadett!« Direktor odmahuje z roko, ne mara vprašati, hkrati hvali naše gore in naše vino. Neka Berta se smeje, ker jo šofer avtobusa otipava po hrbtu,

da bi videl, ali nosi modrček ali ne. Rdečeličnica joče pri oknu, ker Ludvik ni šel z njimi, prijateljica pa ji slika Ludvika kot lumpa in slabiča. Otroci se pripode iz veže in prinesejo s seboj nekaj nočnega hladu in celo vonja po smrekovini; pajčolan tobačnega dima se zazibljejo. Tujec: »Jedes Jahr eine Überraschung! Ihr seid wirklich flott!« »Triglav moj dom, moj dom!« Za mizo sindikalcev sede tri Parke, katerim ne dado besede, priprle so oči, a vseeno pijejo. Kadar vzdignejo glave, da bi zlile pijačo vase, je v njihovem gibu nekaj ptičjega in nekaj preroškega. Berta odhaja, ženske pa strupeno gledajo za njo, ker vedo, da se bo vrnila, z nevarno, lenobno hojo. »Škoda, da ni lune!« pravi nekdo v kotu in se skoraj zasope ob tem vzdihu, ki priča o davnem doživetju. Berta se je pri vratih ozrla. Šofer vstane in polije kozarec vina po prtju. Plesati! Otožen fant sloni na točilni mizi in pripoveduje o maršu, ki ga je napravil pri vojakih. Bel deklíč, bela bluza, požrešni pogledi. Ples!

Leban je stegnil roko proti Ani, kot bi jo hotel vzdramiti iz zastrmelosti, v resnici pa je bila ta kretnja samogibna. Ana je vedela; nasmehnila se je in pripomnila, da se ji zde plesalci podobni koštrunom na prvi paši.

— Nekoč si mi povedal zgodbo o Panurgovih koštrunih... Kdaj?

— Najina prva paša, najina prva noč... Takrat. Nimaš rada ljudi, če jih je preveč na kupu, kajne?

— Kadar sem utrujena, se mi vidijo koštruni, v nasprotnem primeru mi nagaja domišljija: vsakemu od njih vsilim zgodbo.

Tudi ti stavki niso zmanjšali razdalje med njima. Spomin na prvo noč je sfrlel mimo. Sredi trušča se je za njiju napravila tišina, zrak nad planoto, ki ju je ločila, se ni zganil. Leban je čutil, kako je brez koristi vse, kar je počel to popoldne in ta večer, smešnost svoje vneme. Pred njim je bila tema. Obsojen je, da bo stopil vanjo. Vedel je: z dekletom izgine vsakršen smisel iz njegovega življenja. Mnogo ljudi živi brez smisla, tudi on bo moral, nima izbire. »Črni Tomo se je zagozdil med dekline in moje starčevsko upanje. Ona črpa usodo iz očetove. Jaz svoje nimam. Iz njegove ne smem živeti. Odšel bom!«

Trda roka ga je vodila v temo.

Spomnil se je maminih zadnjih dni. Bila je spremenjena, kakor bi jo bili izlužili in napolnili s posmehljivo vedrino. »Nekaj dni pre-zgodaj so te poklicali,« mu je rekla, zazrta v okno, za katerim so se zibale vrtnice. Malo pozneje, ko je dejal, da ne razume: »Nikar ne laži, saj ni vredno.« Zgubila je šminko z lic in omlednost z duše. Tako bo tudi z njim, če bog da; to je najmanjša, najtrša, najzanesljivejša sreča.

Isti trenutek se je z dekletom zgodila sprememba, ki se je pač ni nadejal, čeravno jo je bil že doživel v baru. Sunkoma je premaknila steklenico žilavke, kot bi se hotela potuhniti za njo, zvila se je v pasu in se nagnila naprej, da so se ji lasje usuli po obrazu. Nekaj je šepnila, a je ni razumel. Preden je mogel dojeti, kako je zbegana, je zaslišal izza hrbta nizek, moten glas.

— Kakšno presenečenje! Kakšna izjemna sreča!

Leban se je obrnil.

Ob prehodu v točilnico je stal človek, ki bi mu le stežka določil leta. Stegoval je roke in se klanjal. Imel je za tri prste čela pod kopico sivih las; ti lasje so bili nekoč izrazito črni.

Vse, kar se je potlej zgodilo, je Leban vestno zapisal v dnevnik.

»Povedati moram, da sem pri priči vedel, kdo je; nisem pozabil Aninega opisa, tudi nam pride včasih razsvetljenje. Utiral si je pot med pijanci, ki so kolovratili po lokalu, klanjati pa se ni nehal; ustavil se je tik pred mizo. Malokdaj v življenju sem videl tako gosto zrnate in hkrati tako nemirne oči. Najbolj me je presenetilo, ko sem opazil, da se smehlja, kakor bi bila to dolžnost, kakor bi bilo smehljanje delo, ki pač ni lahko, a ga hočeš nočeš moraš opraviti z možato zbranostjo. Prav tako je govoril. Krasil je svoje stavke, seveda povsem drugače kot Prohaska: nekam okorno in brez zanosa. Pogledoval sem od Ane k njemu in spet nazaj; na Aninem obrazu sta se menjavali rdečica in bledica, z nohti je grebla po prtu, medtem ko je bil možakar miren, če odštejem plapolanje oči. Sodim, da je pred tem precej popil, ker je imel težko sapo in se mu je svetila koža, toda to je bil tiste vrste čokatež, ki mu pijača zlepa ne zmehta noge ali zaplete jezika. Rekel sem, da je govoril okorno. To pravzaprav ni res: govoril je počasi, besede so se mu zlagoma, a gladko plazile čez ustnice in se v nekakšnem posebnem, vznemirljivem redu zvijale pred nami v klobčiče.

— Ali me poznate, gospodična? je vprašal in se s konci prstov oprijel stola, ki je stal pred njim. — Davni časi in pozabljene ure! Davni časi bi komaj smel reči spričo vaše mladosti. Brez zamere, prosim! Takrat ste bili otrok s krilcem nad kolena in morali ste zgodaj v posteljo, to pa je povsem prav. Recimo, da ste nosili pentljo v laseh. Ste...? Da, seveda ste jo nosili! Spomin, vidite, edino spomin me ni nikoli izdal, ne v dobrih ne v slabih časih. Torej: bela pentlja! Oči iste! Usteca ista! Ušeska ista! Čelo isto! Moj spomin dela!... Prosim, povejte, ali se me spominjate tudi vi...?

Ana je prikimala. Videl sem, da je vzdignila pogled samo do moževih ust, kot bi se bala pepelnatih, frfotajočih oči. Spreminjala se

je v otroka, katerega je dedec vzkliceval. Prikimala je še enkrat, skoraj bojzljivo.

Vstal sem. Vprašal me je, ali sem Ani mož, stric ali prijatelj. Podal mi je roko in povedal svoje ime. Še zdaj čutim tisto roko v svoji: gmota mesa, stisk je neroden, traja, dlan se nerada odtrga od dlani. V njegovem vprašanju nisem čutil zajedljivosti, rajši nekakšno nasilnost. Povabil sem ga, naj sede, postavil sem predenj čašo, ki je dotlej obrnjena stala na mizi, in mu natočil. Do polovice je razkril zobe in nama nazdravil: nisva se upirala, tudi sama sva vzdignila kozarce.

— Iskal sem vas! je potlej rekel kar se da preprosto in brez prehoda. — Kje živite?

— V Zagrebu.

Ana je umirila roke in jih stisnila v pesti.

— Seveda. Ni bilo priložnosti, da bi vas videl. Jaz romam, nimam obstanka. Zaslužek, vsekakor, je dober.

Vprašal sem ga, kaj je po poklicu.

— Trgovski potnik, zasmehovana, obrekovana oseba. Toda, moj gospod, kaj naj bi bil drugega bivši trgovec...? Če so ti naenkrat vse vzeli, jemlji ti po kosih nazaj!

Pokazal je proti sindikalistom, ki so se zgrnili okoli Berte in v oblakih cigaretnega dima prepevali »Marino«.

— Tile ne bodo nikomur nič vzeli... Siv sem, leta gredo od mene, kot bi jih podil, pa ne morem nehati. Vi najbrže niste nič drugačni, gospod. Ali veste, da sva z gospodično v kar se da čudni svaščini? Vzdigujete obrvi, niste poučeni. Na kratko: ko je šel njen papa v konkurz, sem prevzel večji del njegovega premoženja. To je bila zelo kočljiva zadeva, ki pa jo je čas obrusil kot voda kamen. Saj je vendar jasno! Jaz sem prevzel od njega (ali naj reče »vzel«?), novi časi so vzeli meni! Navadili smo se, da nič ne obstane. Tedaj, seveda, je bilo drugače in celo meni samemu težko, če lahko trgovec kaj takšnega reče...

Pomnim, da je govoril z domala uspavajočo enakomernostjo; ob koncu vsakega stavka se je nasmehnil, kot bi se bal, da bo brez tega videti surovež. Nekaj časa je molčal in stresal z glavo, na kateri so se belili žimnati lasje. Segel je po steklenici in si sam natočil; očitno ni vedel, kaj je zadrega. Njegovo molčanje je viselo na Ani in na meni in naju begalo, on je bil pogreznjen vase, dokler je pač bil.

— Kajne...? je vprašal naenkrat.

Videl sem Anine oči, ker jih je navsezadnje odtrgala od mize: gorele so med sencami in so izražale odpor. Poznal sem jo, nisem se mogel motiti. Upirala se je, čeravno je tičal za upornostjo ogromen,

da, skoraj nedogleden strah... Direktor in tujci so odhajali. Nekdo je rekel: »Es war wirklich nett!«

— Kaj bi radi? je vprašala Ana.

Mož je preslišal. Sklenil je roke na prsih in se naslonil nazaj.

— Imeli ste lep gramofon.

— Da.

— Takrat ste pričakovali nekakšno družbo, se mi zdi. Pripeljal sem se z večernim vlakom. Ura ni bila primerna.

— Prišli ste točno. Kot v gledališču.

— Če prav vem, so stali po sobi kipci. Lepe stvarce... Jih še imate? Ne...? Seveda, vojna je skočila vmes...

— Bili ste zelo skrbno oblečeni...

— Kako pa kaj mamica...?

— Spominjam se vaših rok...

Zdelo se mi je, da je ob teh njenih besedah premaknil prste, toda morda sem si le domišljjal.

— Gospa mamica je menda igrala na klavir. Imeli ste klavir, seveda. Ste tudi vi igrali?

— Sem. Spominjam se, kako pazljivo ste si ocedili čevlje na predpražniku...

— Mamica je bila v skrbeh, kar je povsem razumljivo in opravičljivo. No, pozneje se je skazalo, da je prav slutila... Oh, mučna zgodba!

— Spominjam se vaše kravate...

— Bil je zelo nesrečen človek, papa.

— Spominjam se, kako ste hvalili očetovo klet...

Možak je potisnil trebuh proti mizi, sključil ramena in za ped nagnil glavo proti Ani, griva mu je zanihala; pogled se mu ni ustavil, toda tekel je po krajši poti, le še čez Anine oči, kakor nihalo ure, ki so ji uteži zdrsnile skoraj do tal. Odtrgal je roko od prsi in jo uperil proti dekletu, ko je vprašal:

— In česa se najbolj natančno spominjate?

Odgovor je priletel hipoma.

— Kart! Vajine igre!

— A, tako...? Seveda! Imenitno! Vidite, to je imenitno! je dejal in spustil šapo na prt. — Po pravici povedano nisem pričakoval...

— Zakaj ne?

— Zavoljo splošne pozabljivosti mladih ljudi.

— Lejte, čakala sem na vas!

— Hvala! je vzkliknil. Potem se je, kot je navada čokatih ljudi, z vsem telesom zasukal proti meni in mi pomignil, naj ga poslušam;

hkrati mi je potisnil kozarec v roko, to pa se mi je zdelo spakljivo in smešno, vendar sem ubogal: pil sem in ga opazoval čez rob kozarca, ko mi je zlagoma nizal stavke, ki so bili okrašeni z nasmehi.

— Ne bom vam nadležen, gospod, čeprav bi se utegnilo zdeti, da mi je poklic dal tako naravo ali mi vcepil take navade. Razumite me, prosim! Da ne boste zijali, češ kaj se z gospodično pogovarjava, naj vam povem, kako sem na kartah priigral to lepo mlado bitje od njenega očeta. Tako je! Priigral sem jo! Bila je še otrok, kot sem že povedal, imela je krilce nad kolenom, v lasih pentljo, in morala je v posteljo, pa se je vrnila, ko sva pririnila ravno do konca igre. Stala je na vrhu stopnic in naju gledala. Otroci bistro opazujejo. Zdi se mi, da je vedela, kako je šlo očetovo premoženje po vodi in na moj mlin. Bilo je zelo pozno; bržkone sploh ni spala, ali pa se je prebudila... Toda čemu podrobnosti!... Midva z gospodično se sicer vsega spominjava, za vas ne bo zanimivo. Očeta niste poznali. Kratko in jedrnato: stavila sva na dekletce, da bo moje, kdaj pozneje, recimo sedaj, ko doraste. Eno samo igro. Dobil sem, ker sem imel vzdržema srečo. Bilo je tik pred vojno: tiste čase smo kvartopirili brez mere in pameti, kot bi bili slutili, kaj se bo skuhalo.

Strmel sem mu med oči, rad bi bil vlovil njegov preletavajoči se pogled in ga ustavil.

— Čemu me tako ogledujete? je vprašal.

Nisem mu znal odgovoriti, toda čutil sem, da mi iz teme, iz odpo-vedi, ki je komaj dozorela v meni, prihaja moč za odpor, in v prsih se mi je gostila trma, volja za zoprvanje. Odrinil sem kozarec, saj se mi je zdelo: med nama mora biti čistina; stal sem na preži, zakrival sem Ano, videl sem njegov robati obraz s ploskimi ustnicami in s tremi prsti čela, ves sem bil uperjen vanj, sluh, ta pavliha, pa mi je vendarle razodel tole: fant pri šanku prepeva pesem o starem mor- narju, Berta pravi eni od Park, da je kurba, da tožari, Parka hlipa, zanika, harmonikar preludira, natakarka zahteva plačilo za razbite kozarce.

— Ali se vam zdi, da sva igrala umazano, nemarno igro, z njenim papanom...?

— Tale burka se vleče! sem zinil.

— Ni burka!

Pogled se mu je ustavil, nekakšna starčevska togota mu je šinila čez obraz; spregovoril je v prt, toda hitreje in sunkovito.

— Če so mi v tej državi vzeli, kar sem si pridobil z delom... dobro! Sprijaznil sem se. Kar pa si pridobiš z igro, ti ne sme nihče

vzeti! To je tako, kot bi hotel nekemu oropati talent in dobiček iz talenta. Kaj menite vi, gospodična...?

Ana je ko uročena strmela vanj.

— Talent, dá... je dejala izgubljeno. Potem je pokazala name:
— Tudi tale gospod ima talent...

— Tem laže me bo razumel!

— Kaj naj bi razumel...? sem vprašal.

— Da imam vso pravico zahtevati tole lepo mlado bitje zase. Isti izraz uporabljamo v drugo: lepo mlado bitje. No, pustimo dejansko stanje. Dobil sem jo, ko je bila otrok, tako jo pomnim, trenutna starost ni važna, saj gre, konec koncev, za igro. Meni se življenje ni usedlo v srce, ne zdi se mi prida. In vam...? Življenje ni skoraj nič, v najboljšem primeru je podobno partiji kart: naključja, presenečenja, triki; zakaj bi ga bolj spoštovali kot izkupiček igre...? Pravila in rezultate pa je treba spoštovati! To je edina zanesljiva stvar! Res! (Menite, da ni prav, če trgovski potnik filozofira? Na izletu sem, dovoljeno mi je!). Mar nimam pravice izterjati, kar sem si pridobil? Strašno dolgo sem čakal. Boste rekli, da taki dolgovi zastarajo...? Ne, prijatelj! Po vseh starih in novih načelih: ne zastarajo! Čakajte, nikar se ne jezite! Predlagam vam nekaj izjemnega! Začeli smo s šalo, zaključimo s šalo; če se bo obrnilo v resno plat: bog pomagaj!

Nagibal se je proti meni in proti Ani, kot bi želel, naj mu pritrdiva. Zgubljal je okornost, njegov smehljaj se je omedil.

Še vedno sem ga samo gledal, ker so se mi besede sušile v ustih. Segel je v žep in izvlekel šop kart. S palcem je potegnil po robovih. Karte so tleskale druga ob drugo. Potlej jih je raztresel in me pozval:

— Igrajva še eno igro! Midva! Za tole mlado bitje...

— Ne glede na drugo: ne poznam kart, nikoli nisem igral!

Začudeno me je ošinil in se zamislil.

— Trenutek!

Mož je vtaknil karte spet v žep, z drugo roko pa je izbrskal iz žepka na telovniku majhno kocko. Zagnal jo je predme: pokazala se je ptica.

— Kaj sodite o temle...?

Odločil sem se pri priči. Potehtal sem kocko na dlani: zdela se mi je kakor orožje, celo takisto hladna. Čutil sem, da se ne morem zmuzniti, kajti s tem hazardom se je zapiral krog norosti in norčij, po katerem me je bilo precej časa sukalo. V svetu, ki je skorajda neresničen, pomeni igra gotovost.

Pokimal sem; rekel sem mu, naj mi razloži pravila.

— Igrala bova tako imenovano švedsko kocko. Predlagam pet serij. V vsaki od njih mečete in seštevate, dokler vas je volja, enka pa zniči ves seštevek tistega niza. Sem bil dovolj razločen? No, pogledajte, takole!

Pokazal mi je. Potlej se je sklonil k Ani in jo prosil, naj bi zapisovala; tedaj sem prvič opazil, da se je za njegovo okorno, vljudno nasilnostjo posvetilo nekakšno veselje iz hudobije: oči so mu obstale na Aninih rokah, ki so bile kakor otrple od mraza, igrale so se z njimi, z nebogljenostjo teh rok. Dal ji je listič in svinčnik; poglasno je pripomnil:

— Čudno, res!... Če pomislimo, da bo to mlado, lepo bitje beležilo lastno usodo... O, ko bi šale ne bilo!... O, ko bi veselja do burk ne bilo!... Drugače, priznajte, je naš svet dolgočasna ustanova... Kaj menite? Boste vi začeli? Kot izzivalec vam prepuščam prvi strel!

Prva serija.

Vrgel sem štiri, nato zapored dvakrat petico, šest, tri, dve, tri, šest, pet. Naštel sem devetintrideset. Ali naj grem še naprej...? Nisem se upal ozreti v Ano, kakor bi mi utegnil priti od nje urok ali vsaj slabo znamenje. Devetintrideset za Ano... Velel sem ji, naj zapiše. S koncem očesa sem videl, da so se ji obelili prsti, tako trdo je držala svinčnik. Od šanka se je prizibal mladenič, ki ni mogel pozabiti vojaških pohodov: postavil se je za moj stol.

— Precej visoko ste prilezli! je rekel moj nasprotnik. — Silite me v tveganje. No, dobro, dobro...

Zdaj je zalučal še on. Metal je z dolgimi, mehкими kretnjami, kakor se mečejo krogle na kegljišču.

Šest in šest je dvanajst in pet je sedemnajst in štiri je enaindvajset in tri je štiriindvajset in šest je trideset in dve je dvaintrideset in štiri je šestintrideset in štiri je štirideset.

— Dovolj! Rad imam vsaj majhno prednost. Zapišite, gospodična!

Druga serija je tekla takole:

Tri. Tri. Dve. Tri. Štiri. Šest. Pet. Dve. Osemindvajset.

Ana je rekla:

— Dosti!

Takrat sem jo pogledal. Kaj je sploh zaresnega na tej igri...? S kakšno usodo se igramo? Njeno čelo je bilo na drobno pokrito s kapljicami znoja. V misel se mi je vsilil obraz, ki sem ga bil videl na Zrinjevcu tisti (zdaj že davni) večer, ko mi je svetovala napisati violinski koncert: milo, s snežinkami ozaljšano lice. Od tistega dne do današnjega je bila razpeta vsa njena preteklost, pa tudi moja: ta čas so oživeli v temi neki znaki, opozorila, da svojega življenja nismo

prav uporabili. Neuresničene priložnosti so se vrnile, kakor se vrne pes, ki smo ga bili nagnali od hiše, in nas zdaj opazuje iz mraka in nam ponuja odpuščanje. Nikoli nisem verjel v magijo. Kakšno odpuščanje naj prinese igra? Komu? Ali urejanje naključij zadostuje...?

— Rabsoden človek ste! je rekel nasprotnik in zagnal kocko; po štirih metih se mu je obrnila na enko. Ana je hitro zarisala črtico na listek. Imel sem sedemindvajset točk prednosti. Objokano dekletce, tisto, ki je jokalo za Ludvikom, je priplesalo mimo naše mize; knjigovodja jo je poljubljal med uhljem in ključnico; z zaprtimi očmi je stokala: »Ti zverina! O! Ti si zverina! O!«

— Vidite, gospodična, je nenadoma zinil naš mož, — papa ni bil rabsoden. Karte je igral natanko tako kot gospa mamica klavir. Čustva škodujejo. In kaj je zdajle škodovalo meni...? Domišljija! V mislih mi je bilo, kako sva skupaj, kako odhajava. Ne zamerite staremu možu! V mala veselja človek zmerom verjame, čeprav se mu zdi življenje nič in še enkrat nič. No, nikar ne zadržujmo igre! Izvolite kocko!

Tretja serija.

Jaz: šest, tri, dve, pet, dve, ena. Nič.

Čutil sem, da se mi je želodec popel za ped kvišku. Nisem vedel, čemu...

Nasprotnik: tri, dve, dve, šest, pet... Obstal je in me gledal izpod čela z migljajočimi, debelo zrnatimi očmi. Nato se je spet sprožil. Šest. Štiri. Pet... Dosegel me je, presegel me je. Zakaj se ne ustavi? Zakaj ne zapiše? Metal je s krajšimi meti, s trmasto, potuhnjeno vnemo. Štiri. Tri. Dve. Kaj še pričakuje? Tri. Dve. Naneslo mu je že sedeminštirideset. Bolščal je v naju in do polovice razkril zobe.

— Ali naj zapišem? je spraševal, sukaje kocko med debelimi prsti. — Morda bi bilo pametno... Kako malo je treba, pa se vse zbrise, kajne...? Sodim, gospodična, da ste večji del dogodkov iz otroških let pozabili, da ste jih zbrisali. No, najine pogodbe niste. Nikoli vam ni prišlo na misel, češ, bila je šala... Pravilno! In še enkrat bom vrgel!

— Izvrsten spomin imam! je suho rekla Ana.

Enka. Nič.

Natočil sem si vina; roka se mi je tresla; kakor skoz debela vrata sem slišal, kako se je kuštravec zasmeljal.

— Mrtev niz. Še zmeraj imate sedemindvajset prednosti.

Fant za mojim hrbtom je zinil:

— Kamor je šla krava, naj gre še tele!

Anin stavek je brez zveze kanil v igro:

— Pregnali ste naju iz mesta, mamu in mene.

— Ne! Sram, ki sploh ni bil potreben, vaju je pregnal! Kvečjemu še zoprnost mojega oskrbnika... Igrajva! Četrtrič. Predzadnjič!

Vrgel sem šest. Nato sem vrgel štiri. Je deset. In dve. Dvanajst. In pet. Sedemnajst. Tri. Dvajset... Prištel sem prejšnjih sedemindvajset, zdelo se mi je, da imam dovolj naskoka. Ana ni premaknila očesa z mene, in ko sem še premetaval kocko z dlani na dlan, mi je narahlo pokimala; bila je mokra po vsem obrazu, neonska luč je izžrtavala nepravilnosti njenega obraza, toda vedel sem, da se ji bo spet povrnila nežna, poplesujoča maska, ki se mi je bila v neki snežni noči ponujala kakor spomin na obljubljeni in nikoli dobljeni radosti. Rekel sem ji, naj kar zapiše. Opazil sem nasprotnikovo začudenje; čisto resno me je vprašal, kakšen poklic imam; ko sem mu povedal, je stresel z glavo.

— Dokažem vam, da velja izkoristiti priložnost!

Vrgel je. Spominjam se, kako so številke rasle, in kako je bilo v mojem sluhu prostora le še za šklepetanje kocke, čeprav so sindikalisti hrumeli in je harmonikar celo opletal okoli mize. Mladenič za mojim stolom je harmonikarja odrival; rekel sem mu, naj ga pusti. Sovražnik je napredoval. Zlezel je čez dvajset... V točilnici je utripala neka neonska cev in me bodla v oči. Prekobacal se je čez petindvajset... Kakšen srh me je spreletel, brž ko je možak dosegel mojo prednost! Vrgel je štiri, tri in še enkrat tri, nato je odložil kocko. Imel je deset točk naskoka.

— S preudarnimi ljudmi igraj preudarno! je zamrmral in se poklonil Ani, ki je zapisovala izkupiček. — Gotovo mi ne boste odrekli poslednjega kozarca vina. Hvala! Preden nadaljujeva, mi je potrebno malo krepčila, leta zahtevajo svoje. Vidite, sklenili in poravnali bomo napol pozabljen račun, kakor že. Meni se zdi potrebno. Vse je zelo nejasno na svetu, bi rekel, igra pa je razvidna, ima svoj red. V igri je zmerom enkrat zadnjič, samo v igri. Mogoče boste šli z menoj, gospodična... Moj bog, če pomislim: tistikrat sva igrala do jutra. Megla je bila pred hišo. Izpustil vas je iz rok, papa. Ni me prosil še za eno igro.

Ana je vprašala:

— In prav vsako priložnost izkoristite?

— Jaz nisem usmiljen. Sodim, da nihče ni usmiljen. Karte in kocka pokažejo ljudi, kakršni so. Tudi tale gospod ni usmiljen.

Lahko bi mu pritrdil: vedno sem sodil, da je usmiljenje kar se da ohlapno čustvo, saj se komaj katero tako brž in tako zlahka spremeni v svoje nasprotje ali pa se vsaj umakne občutku naveličanosti in dolgočasje; toda zdaj mi ni kazalo hoditi z možakom v paru, bila sva

sovražnika in sva se ruvala: on za neko temno načelo, ki mu je nadomeščalo vero v urejenost sveta, jaz za Ano, čeprav sem vedel, da se bom, kakor že se bo sreča sukala, brez nje odpravil v temo. Menil sem, da ji moram vsaj enkrat pomagati. Čutil sem, kako je vsa moja narava, kako so vse moje sile zbrane v tem namenū. Stal sem sredi nedoglednega prostora igre in postavljajl znake, da bi vedel, kje mi je izhodišče. To je bilo tisto urejanje, o katerem sem toliko kratov govoril svojim ženskam, ne da bi vedel, kaj to sploh je.

— Bova vrgla? sem vprašal.

— Dajva!

Najprvo sem zalučal štiri, nato v naglem zaporedju dve, štiri, tri, pet. Osemnajst. Zdelo se mi je, kot bi z dolgimi skoki preletel kos čistine, ki je vanjo namerjen sovražnikov mitraljez. Kri mi je šumela po ušesih, v katera se je hkrati trkljalo petje pijancev, trkanje čaš, smejanje in ritem harmonike. (Kdo ve zakaj, a za drobec trenutka se mi je utrnil spomin na klavičembalske kadence v petem brandenburškem koncertu...). Osemnajst in šest je štiriindvajset in šest je trideset. Trideset, glej, je enakostraničen trikotnik, čisto število, hladno lepo, lesketavo, vendar zame nič ne pomeni. Še! Še zmerom! Teči moram naprej, priti moram v zavetje! Najti si moram kritje! Kje so se mi vzele vojaške prisposodbe...? Daj! Trideset in štiri je štiriintrideset in pet je devetintrideset in šest je petinštirideset. Enka je prežala name, črna pika na beli ploskvi, odprtina orožja. Še enkrat! Pet. Petinštirideset in pet je petdeset.

Slišal sem fanta, ki je stal za mojim hrbtom.

— Porka madona!... je dahnil.

Anina petica je visela v desno, ničla pa je bila razvlečena in zobčasta.

— Na zdravje!

Nasprotnik ni takoj prijel za kocko. Njegove velike roke so vštricno ležale na prtu kakor orodja, ki si jih mora uporabnik še natančno ogledati, preden se poloti posla. Žile so se začele jasneje izčrtavati v mesu. Njegova vznemirjenost je tekla po globinah. Pretehtal sem možakovo lice: to je bil eden tistih obrazov, katerim celo svečava ne bi mogla podariti kakšne milejše prirodnosti, nekakšna naličnica iz lesa, najbolj natančno in najbolj zgrešeno obdelana prav okoli ust in brade, kjer so se poteze navzlic robotosti razlivala. Pomislil sem na Ano, na tistega otroka, ki je stal na vrhu stopnic in opazoval igro; maska se je obrnila k njej; jutro se je bližalo, pritlikave nočne megline so se sprijemale v meglo.

— Priigrati moram vsaj enainštirideset, da vas prehitim. Kaj sodite o položaju? Ste pomirjeni? Menite, da ne bom uspel? Se bojite z a n j o ?

Nisem mu odgovoril.

— In zakaj bi se j a z ne bal...? Nimam nature za to...? Nisem pravi...?

— Niste!

Padla mu je šestica, nato še ena. Natančno pomnim, da je kocka ob prvem metu opisala krog v smeri kazalca na uri, ob drugem pa se je z desne prisukljala do kozarca z vinom in se nekaj časa kar ni mogla umiriti. Dvanajst. Tisti trenutek je natakarica, ki se je po vsej priliki nažrla harmonike, vključila gramofon. Nasmehnil sem se, kajti oglasila se je pesem »Accanto a te splende il sole«; to si je bila Ana zaželela tistikrat v baru; nisem imel volje, da bi se vdal vraževernosti. (Ali je bil možak, ki ga je bila Ana uzrla ob zavesti n a š možak...?) Vsakič je metal drugače. Zdaj je padla kocka z višine in se je samo dvakrat obrnila. Pet. Sedemnajst. Dve. Devetnajst. Tri. Enaindvajset. Štiri... Imel je že petindvajset. Hlad se mi je vzdigoval po udih. In dve. Sedemindvajset... Tesnoba je zmerom ista, ista kot v davnih vipavskih nočeh. Obljubljena tema je nekaj povsem drugega. Čemu se trapim...? Kaj me stiska...? Kaj je na tej igri resničnega...? Sedemindvajset in štiri je enaintrideset. Srce mi je tolklo v prsih, kakor bi hotelo ven.

Nasprotnik mi je rekel:

— Z dvema metoma vas lahko dohitim. Dovolite mi vprašanje! Ali bi me v primeru poraza prosili za dodaten niz ali vsaj met?

Sploh nisem razmišljal.

— Ne bi vas prosil, gospod... sem rekel.

— Tudi jaz vas ne bi!

Mudilo se mi je.

— Vrzite že!

Kocka je prav zlagoma zdrsnila z mesnate dlani. Prikazala se je dvojka. Triintrideset.

Nato je padla enka.

Vse se je oddaljilo od mene, okolico sem gledal skoz narobe zasukan daljnogled in sem si mislil: Dosti je bilo!... Končano je! Videl sem, kako se je Ana obrnila vstran, proti oknu, kjer je bilo malo bolj temno in je oko lahko počivalo, čeprav menda ni ničesar videla, kar bi bilo zunaj nje. Zazdelo se mi je, da je postala manjša, a zavoljo tega tudi gostejša. Otrpnila je; ni mogla vzdigniti roke, da bi si obri-sala znoj z obraza.

Potem sem premeril nasprotnika.

— Tako! je rekel z motnim glasom. — Opravili smo... Gospodična je prosta in vaša.

— Opravili smo... sem ponovil njegov stavek.

Vprašal me je, če sem zadovoljen. Ane sploh ni pogledal. Vstal je in spravil kocko v žepek telovnika. V njegovih debelozrnatih očeh se je mimogrede, kakor bi preletela luč čeznje, pojavil izraz neke trde posmehljive otožnosti.

Rekel je:

— Ali veste, kaj je v moji situaciji najbolj zoprno...?

Odkimal sem.

— Da mi je skoraj vseeno, kar zadeva posledice. Igre mi je nekoliko žal, a to je največ, kar zmorem. Pride čas, ko je človeku vse brez koristi. Oprostite, če sem vam bil preveč v nadlego. Zahvaljujem se za gostoljubje. Odpeljal se bom že zarana, ker imam neke opravke v Celju.

Dvakrat se je še poklonil, nato je hitro odšel v točilnico in iz točilnice v vežo.

Tisti fant, ki je ves čas opazoval igro, se je znašel pred mano.

— Potolkli ste psa! je rekel zanosno in zamahnil z roko kakor zmage pijan sekundant. Očitno je bil moj pristaš.«

Do tod Lebanov dnevnik.

Ko je plačal, je zdramil Ano in jo odpeljal med plesalci, ki so omagovali; seveda ni imel več očesa za podrobnosti, videl je le še pisane sence. Šla sta v Anino sobo. Bilo je toplo. Dišalo je po lesu in po kavi, kakor nekoč v neki drugi sobi, s to razliko, da je bil les tu macesnov. Obstal je pri vratih, Ana pa je šla do stola zraven peči in se pričela slačiti. Preudarno je zlagala kos za kosom na naslonilo. Potlej se je zasukala: rdečica ji je pokrivala obraz in tudi celo krhko, skoraj deško telo. Ni je vzdignil, ni je nesel na posteljo kakor nekoč, s pogledom jo je spremljal, ko se je opotekla in se zviška vrgla na blazine. Streslo jo je ihtenje, med ihtenjem je slišal pretrgane besede, prošnjo, naj ne zahteva, da bi ga ljubila iz hvaležnosti.

(Se nadaljuje)

GOZD IN PEČINA

(Konec)

Andrej Hieng

Pogovor v temi.

Leban: V zadnji vojni so se ljudje prepričali, da gre krutim ljudem na norčavo. Tako so mi pravili, sam nimam prida izkušenj.

Ana: Nikoli več ga nisem videla, toda pošiljal nama je pisma, ki jih mama ni razumela, ker pač ni vedela za tisto igro.

Leban: Ni živel v vašem mestu?

Ana: Ne, imel je upravitelja, sam pa je ostajal v Zagrebu. Upravitelj je pritiskal na naju s terjatvami, kar jih je še bilo. Teden dni za vsako terjatvijo je prišlo iz Zagreba pismo z opravičili. Pisal je v slogu učiteljev, katerim rojijo po glavi pesmi ali domačijske povesti.

Leban: Počivaj!

Ana: Ne, ostani!... Zakaj si se spustil v igro z njim?

Leban: In zakaj naj bi se ne spustil?

Ana: Tudi tebi je šlo zares...

Leban: Je! Včasih stopimo na ograjo lastne pameti. Moral sem igrati, ker si ti verjela, da je važno.

Ana: Nisi nikdar v življenju kockal?

Leban: Ne. Nič ne de; to je precej podobno komponiranju, če se komponiranja lotiš s spakovanjem. Spominjam se nekega pihalskega kvinteta, ki sem ga pisal leta osemindesetega z namenom parodirati allegro molto apassionato iz Mendelssohnovega violinskega koncerta. (Slabiči moje vrste se radi norčujejo iz ljudi, katerim gre zlahka z jezika stavek Ljubim te...) Ko sem bil na sredi dela, se mi je neko noč sanjalo, da moram nastopiti kot plesalec na majhnem odru, zastavljenem s kulisami, a kulise so predstavljale gorenjsko vas. V dvorani je sedela Margarita Fromann. Zaploskala je in mi ukazala: »Improvizacija!« Majhen fagotist je sedel na stol ob portalu. Zgodilo se je, kot se je moralo zgoditi: zaigral je Mendelssohnovo melodijo v moji obdelavi in jaz sem plesal, strastno pa sem si želel, da bi se pojavil violinist in mi pomagal z originalno vižo. Margarita Fromann je rekla: »Najavili so tudi приход generala Franca!«

Ana: Da... Seveda... Poglej, kako čudno: več ko dvajset let me je njegov obraz preganjal za dne in noči. Zdajle ga sploh ne vidim več razločno, pa je komaj odšel. Vem, kakšne lase ima, kakšno čelo, kako se smeje, kako prestavlja svoje debele roke po prtu, ampak vse te podrobnosti se ne marajo več zlitii...

Leban: Čemu bi se zlivale...? Saj si se jih vendar hotela znebiti!... Sleherna coprnija ima natanko odmerjeno dobo življenja.

Ana: Mogoče misliš na diktatorje... Incantatio...

Leban: Tudi to, da. Množice se zatelebajo in prav nič ne pomislijo, da ljubezen nekoč pogine.

Ana: Franco še zmerom sedi na tronu.

Leban: V njegov obraz se ni nikoli nihče zagledal in celo neka moja prijateljica, ki je iskala resnične može, za vsako ceno, celo ona ga je razglasila za špecerista. Pustiva to, Ana!... Najin trgovski potnik bo še naprej potoval sam...

Ana: Kako sem se ga bala, moj bog!... Mirne duše mi lahko rečeš »prismuknjena Ana«. Zdaj je vse mimo.

Leban: Ali bi šla z njim, če...

Ana: Bi!

Leban: Izkupiček igre gre praviloma tistemu, ki dobi. V našem primeru ne bom izkupil ničesar. Nobeno udobje ne traja večno. (Dodzaj mi je vse dotekalo, kot doteka bogatašem, namesto katerih pač igrajo njihovi senzali.)

Ana: Plačilo zahtevaš...? Rešil si me, seveda...

Leban: Oprosti! Lepše bi se čulo »odrešil«!

Ana: Odrešil!... Zavedam se, kako svinjsko ravnam, ko te ne pustim v posteljo, moj dragi, dobri. Zavedam se tudi...

Leban: Kar dobro mi je tule na robu postelje! Nič mi nisi dolžna, rajši nasprotno. Popoldne sem norel, zdaj marsikaj drugače vidim.

Ana: Ti bi rad...

Leban: Nikar! Oba sva utrujena: morda celo ne bi mogel... Kaj meniš...? Smeješ se, prvič ta večer se zares smeješ, in to je nadvse lepo.

Ana: Ne bi te preveč upehala.

Leban: Pssst!

Ana: Molčim! Vem, da mi boš povedal kaj nežnega.

Leban: Gledam te; dobro te vidim, ker sem se privadil na temo: spominjam se, kako sem prvo noč, ko je prav tako dišalo po lesu kakor zdajle, našel tvojo malo dojko na svoji lakti. Takrat vidiš, sem rimal ljubezen in smrt, prej pa nikoli. Primerjal sem tvoje telesce s telesi drugih žensk, ki sem jih poznal. Defilirale so mimo mene. Veliko jih je bilo že v grobu, v peščeni zemlji na ljubljanskem polju, tam blizu Save. Bila si mi važnejša. Prvikrat sem pomislil, da je težko razločiti ljubezen od strahu za življenje nekega človeka. Pozna misel, kajne? Od tistega trenutka sem kar naprej videl viseti smrt nad tvojo glavo. Ni se mi posvetilo, da sem ji jaz bližje.

Ana: Mučno mi je, ker si nežen.

Leban: Zvonjenje se nosi nad pokrajino, ko je zvon že obstal...

Ana: Ali si res bliže smrti...?

Leban: Prav gotovo in ne glede na leta.

Ana: Zakaj?

Leban: Ker sem bil vseskoz malobrižen. Ti nisi bila. Kogar je strah, ta je zelo trdno privezan na življenje.

Ana: Se nisi nikoli tresel?

Leban: Ne tako, kot si se ti. Meni je prišel zavestni strah šele s teboj, prepozno.

Ana: Moji strahovi...

Leban: Enemu si rekla adijo, drugim še boš; vsekakor pa si jim dolžna zahvalo, ker so dali tvoji dosedanji eksistenci enotnost in napetost.

Ana: Čudno: bila sva kar uspešna ljubimca, zdaj pa takole izgubljeno čepiva v temi in predeva nekakšne modrosti in se ocenjujeva... Rada bi slišala, kaj navsezadnje sodiš o sebi...

Leban: Moja eksistenca je mehka in razblinjena. Vidiš, če bi bil učiteljica ali pesnik, bi počtegetal najbolj zabito nečimrnost, najbolj bedasti egoizem v sebi, in bi rekel: »Kakor oblak, ki jadra po nebu in nima ob kaj zadeti...«

Ana: Pokaži mi dlan!

Leban: Nisi pozabila coprnštva! Vse rumene ženske imate veselje do tega. Ne boš videla v temi...

Ana: Vidim. Zelo mrežasta dlan, imaš pa včrtan M, in to je važno!

Leban: Neki pesnik je napisal: »M pomeni mater«... Prve čase si me kar naprej spraševala o moji mami. Vidiš, marsikaj mi je postalo jasno, tudi težave v zvezi z mamo. Tvoj strah je bil o č e : j a s e n i n zelo trd strah. Jaz sem se svojega, tiste mehkužne nelagodnosti, zavedel šele komaj zdaj: imenuje se m a m a.

Ana: Pojasni!

Leban: Ne da bi se zavedal, sem se vseskoz želel vrniti v maternico in sem slutil, da ne bo mogoče.

Ana: O!

Leban: Ni razlogov za »o«. Strahopetci vse življenje ne razmišljajo o drugem.

Ana: Prestrašil si me!... Ali boš od danes naprej še tak, še strahopetec?

Leban: Volk dlako menja, čudi ne; ker pa ima sleherni človek vendarle vse lastnosti, bom tisti košček poguma, ki kakor trhla deska

plava po moji duši, kot bi rekli pesniki, izkoristil, da bom izplaval iz tvojih voda.

Ana: Si se odločil? Zatrđno?

Leban: Sem! Tvoje vode so prehitre zame. Tudi za moja leta, ljubi otrok. Vseskoz sem samega sebe klical Bartolo ali Pasquale. Saj poznaš ti dve operi, kajne...?

Ana: Poznam! »Mila ženičica, kup otročičev...« Tako nekako... Poznam, toda to nič ne pomeni. Burke, ki jih brijemo na svoj račun, so skrivalnica. Z njimi izzivamo ugovore. Želimo si, da bi nam ljudje ugovarjali.

Leban: Ob čudnem času si omenila otroke...

Ana: Reci!

Leban: Imel sem hčerko. Umrła mi je in zdi se mi, da je bila moja žalost tistikrat strašno plitva in kratke sape, ampak zdaj se mi včasih zgodi, da se mi tule notri, vidiš, med sapnikom in želodcem, zgosti nekakšen kamen: otrok hodi skozme, spominjam se kretenj, glasu, pogledov, domala vsega, kar se je zdelo že pozabljeno. Otrok gleda navzgor, vame.

Ana: Ali bi te morala razumeti...?

Leban: Milan je govoril o nekem tvojem abortusu...

Ana: Milan ne bo nikoli nehal govoriti o tem.

Leban: Pravilno! Prosim, ne zameri mi!

Ana: Zakaj »pravilno«?

Leban: Bi bil otrok njegov?

Ana: Njegov.

Leban: Bil je prepričan, da bi to pomagalo njemu in tebi...

Ana: Ni me razumel. (Tega niti nisem pričakovala.)

Leban: Prejle si me vprašala, ali bi me morala razumeti... In kaj naj bi Milan razumel...?

Ana: To, da sem vsa bolna, če pomislim, kako bi otrok podedoval moje norije in jih prenašal naprej; saj vendar še nekoliko verjamemo v dednost... Milanu nisem povedala, kar sem povedala tebi. Lahko mi verjameš, da sem se mučila! Skakala sem po žerjavici. Ležala sem na žerjavici. Prijemala sem za žerjavico. Vprašanja, vprašanja, in zmerom spet eno vprašanje: Ali imamo pravico spraviti na svet mračen gozd, v katerem se izza vsakega debla in grma prikazujejo spake? Moj dragi, jaz sem hodila po gozdu in sem iskala očeta in noč se je bližala. Jaz sem očeta našla. Jaz sem očeta našla na drevesu. Bil je mrtev in zelo grd... Nikoli nisem videla nikogar, ki bi bil tako grd... Ali ni prav mogoče, da bo otrok nekoč moral prehoditi podobno pot...? Vse na svetu bi bila dala, ko bi videla za en sam hipec očetov

obraz takšen, kakršen je bil celo v najbolj klavrnih kolobocijah, recimo tistikrat z oficirji, samo da bi pokrili skrivenčeno, prazno, topo luskino, ki je visela pod njegovimi kuštri... Ugibala sem, ali utegne otrok kdaj videti mene takšno... Molčiš...

Leban: Tega mi nisi nikoli pravila... Vseeno: zaključki so otročji!

Ana: Trd si nepričakovano, bojiš se mojih fantazij.

Leban: Lahko bi vedela, da ne dedujemo kar tako! Strahovi niso njive ali omare.

Ana: Ne...?

Leban: Ne! Vsak si sam pridela svojo lastno težavo.

Ana: Povedala sem ti, kako sem takrat ugibala, nič drugega.

Leban: Milan je flavtist in flavtisti so občutljivi. Marsikaj razume, lahko bi ti bil pomagal.

Ana: Dal mi je denar za abortus. Sama takrat nisem imela.

Leban: Zdaj nori po vseh pravilih in priznati moram, da sem stisnil rep med noge, ko je pridrl k tvoji mami. (Tudi Prohaska se je potuhnil, zaročenec.) Premišlujem o fantu, kajti občutek imam, kot bi ga gledal na tvoji sledi, in vidi se mi neločljivo povezan s teboj tudi za bodočnost.

Ana: Kar pri priči me prodajaš...?

Leban: Ne bilo bi ti všeč, če bi se zvijsal, če bi ti pripovedoval, kako me boli tule notri...

Ana: Ne!... Mami je rekel zvodnica in še marsikaj močnejšega, kajne...? Ona, vidiš, se ga boji, obenem pa prisega nanj, verjame v njegovo odrešilno vlogo, prisoja mu, da je angel. Ko bi bilo po njenem, naj bi me kar odpeljal. Mama je za legalnost, ki se rodi iz muk in zmede: rojstvo v kaosu!... Nihče ne vpraša mene, kaj bi hotela. Precej ljudi mi ponuja komolec, ker se jim dozdeva, da potrebujem oporo. Tisti, katere sama nadlegujem, se skažejo kot jadralci v praznem.

Leban: Govoriš o meni?

Ana: Tudi o tebi, seveda; celo tvoje prisposodbe uporabljam... Si kdaj komponiral za balet?

Leban: Sem.

Ana: Vidiš!... Plesal si v sanjah, ustvarjal si za balet... Kaj si napisal? So ti izvedli?

Leban: Suita se je imenovala Ptice in sem jo očrtal na osnovi Aristofanove komedije; izvedli je niso, celo nekam sem jo založil, da je ne najdem več, škode pa od tega menda ni veliko.

Ana: Ptice!

Leban: Zdi se ti smešno: meni tudi, še bolj, lahko mi verjameš.

Ana: Jadranci!... Balet je zatočišče, če te oblegajo in žlobudrajo vate ljudje, o katerih nimaš kaj povedati. Ali bi, recimo, lahko sestavil balet iz pisem vojakov?

Leban: Takrat, ko sem pisal Ptice, bi ne mogel... Zdaj ne vem, ali bom v bodoče še drobil in sestavljal kakšne note, tvoje vprašanje gre v prazno...

— Kako je pisal tisti vojak mami?

Leban: »In vam omenim, mati, da bi vas rajši videl kakor svoje srce...«

Ana: Si ga poznal? Kakšen je bil?

Leban: Trd možak, hude jeze; kar jaz pomnim, je jokal le iz togote; če so mu mrli otroci, je skomigal z rameni; če se mu je junica prenažrla detelje in ji je počil vamp, se je zapil. Po videzu je bil morda podoben Milanu... Kakšen je pravzaprav Milan?

Ana: Divji, če potreseš za zvonec njegove sentimentalnosti. Na površini je hrapav, sredico ima mehko: preveč hitro zapečen kruh, a vsekakor kruh, dober... Sprašujem se, čemu me sprašuješ o njem s tako vztrajnostjo... Položaj je smešen; kdor bi naju ne poznal in bi prisluškoval, bi rekel: oče spoveduje hčer, da se ne bo zaletela v neumnost in nesrečo... Noč teče... Čepiva v temi, na smrt sva utrujena, ne moreva spati, ne moreva se ločiti, hotela bi izreči vse važne besede, ali vsaj kar največ mogoče, tipava, kje je bodočnost, čeprav še nisva pregledala sedanjosti niti preteklosti, govoriva obotavljaje, kakor bi se bala, da nama bo spodrsnilo, znojiva se zavoljo negotovosti, gledava se in se vendarle ne vidiva, ni nama še jasno, kaj naju je spravilo skupaj, domišljava si, češ, veva vsaj, zakaj morava narazen, pa tudi to ni res, najini razlogi so različni, ne znava jih pojasniti, sestavljava drobce, a ker nama še manjka ta ali oni košček, ne znava zaokrožiti celote... O, moj dragi!... Najino slovo je zelo dolgo. Milan ta trenutek ni še prav nič važen. Kar mene zadeva: priti moram na svetlo. Veliko sem ti govorila o gozdu. Gozd ti najbrže malo pove. Prihaja mi nov občutek... Tam, kjer si ti doma, so podzemeljske jame, kajne?

Leban: Blizu...

Ana: Si bil v kateri?

Leban: Večkrat.

Ana: Si kdaj ostal brez luči?

Leban: Nikoli nisem bil sam, marveč v družini. Ne, zmerom smo imeli svetilko.

Ana: Da, ti si takšen...

Leban: Kam meriš...?

Ana: Meni se zdi, kot bi dolgo tavela po takšni kraški jami, vse-skoz po temi. Tipala sem se ob stenah in se zadevala ob kapnike. Slišala sem vodo, ki je bučala blizu mene, in sem vedela, da ni nobena voda tako mrtva, kot je voda v podzemlju. Res, tavela sem po temi, skoraj sem se navadila. Boš rekel: v temi crkneš, v temi se pobiješ... Ostala sem živa.

Leban: Lepo! Navzlic temu ti svetujem, da se ne begaj s prispo-dobami. Ljudje smo tako narejeni, da pričnemo prisegati na prispo-dobe, ki smo si jih sami izmislili.

Ana: To ni prispodoba!

Leban: Kaj pa je?

Ana: Ne vem... Zares sem tako čutila...

Leban: Povej do konca! Skočil sem ti v besedo, ker zavidam lju-dem, če znajo čutiti v slikah. Kam si prišla?

Ana: Na prepih. (Kajne, po jamah, ki so blizu izhoda, so tudi ne-topirji...?) Svetlika se. V stropu je luknja, ki je zakrita z vejami. Nekaj podobnega sem nekoč sama videla. Čutim, da bom prišla na svetlo.

Leban: In potlej?

Ana: Videla bom, kako so stvari na svetu razpostavljene.

Leban: Mogoče... Jaz moram v obratni smeri.

Ana: Čemu?

Leban: Da bom videl, kako so stvari v m e n i razpostavljene.

Ana: Zato se me kar naenkrat odrekaš...?

Leban: Zato!

Ana: Moji mami je laže, ona nima takšnih skrbi: mesečna je in hodi varno, kjer že hodi, čeprav si domišlja, da je neprestano samo padala. Menda se neka opera imenuje Mesečnica; to bi bilo zanjo, za njen teater!

Leban: Menjaš sodbe, dekle. Krivična si. Menda celo veš, da si. Komu na čast...?

Ana: V čem sem krivična?

Leban: Veliko je trpela. Nisi opazila, da je tavela nekaj korakov pred teboj po tisti jami, ki si jo prejle opisovala.

Ana: Si prepričan?

Leban: Sem.

Ana: Torej imaš vendarle oči za druge ljudi...?

Leban: V zadnjem času...

Ana: Zaradi mene?

Leban: Prijaznost ob slovesu... Hvala! Ne, to ni norčevanje, moj bog, ne! Res je bilo važno, kar sva skupaj preživela! Nekaj bi te še

rad vprašal, Ana. Morda se spominjaš, kako si mi po koncertu, v Palaceu pravila, da se poznavata neznansko dolgo. Menil sem: »Norčije uganja, porogljiva fantastika...«, toda pozabil nisem niti besede. Rekla si: »Seznanila sva se trinajstega avgusta šestnajst sto triindevetdesetega v Krškem. Stali ste pri oknu in ste listali po knjigi »Theatrum mortis humanae«. Pogledala sem vam čez ramo. Prebrala sem stihe, ki jih še zdaj pomnim...»

Ana: »Aere licet posses quaevis mundana parare, non potes aeternas aere parare dies« ...

Leban: Potem si povedala, da sem se obrnil k tebi in dejal: »Nekateri reči, neki zakladi ostanejo! Verjemite v godbo, ki prihaja iz srca!«

Ana: Res sem takrat živela mesec dni v Krškem, in stala sem pri oknu in v rokah sem držala knjigo »Theatrum mortis«; leta devetinštirideset. Tiste čase sem študirala in se še nisem odločila za svojo obrt. Mislim, da sem bila celo kar se da preplašeno dekle: znanci, ki so me povabili na počitnice, so se me dotikali kot kakšne prav tenke vase. Stala sem pri oknu, jaz sem stala, ne ti; za mojim hrbtom so govorili o tebi. Nekdo je pravil: »Njegova mati je bila poštarica. Tolkla sta hudičevo revščino, on pa je bil zmerom visok, samozavesten, veder, kot so včasih rekli: ponosno srce!« Isti hip sem v šipi ugledala neko gospo, ki je ob teh besedah prebledela in se obrnila vstran.

Leban: Kdo je bila ta gospa?

Ana: Ne bom ti povedala, tudi ni važno.

Leban: Morda sploh ne vem več zanjo ...

Ana: Nisem razločila, ali je prebledela od hudega ali od sreče.

Leban: Kako, da ti je obtičala v spominu?

Ana: Strašno sem si zaželela dobiti človeka, ki vzbuja takšno ljubezen.

Leban: In si ga dobila ...

Ana: In sem ga dobila.

Leban: Na informacije iz druge roke se ne kaže zanašati!

Ana: Koliko časa se torej poznavata ...?

Leban: Komaj še vem, vem pa to, da se je zame v tem obdobju življenje zgostilo kar naenkrat: kot če postaviš kotlič s polento na hud ogenj. Ne, tale primera ni dobra! Takole: od tistega hipa, ko sem te zagledal na koncertu, ogrnjeno z bruseljskimi čipkami, se je pričel sukati v meni nekakšen vrtljak, na katerem se je vozilo vse, kar je bilo važnega in nevažnega v moji preteklosti, in je po otročje in po pijansko kričalo s sedežev ... Pripovedovala si mi o pticah nad mestom, pa se mi je vrnila slika ranjencev, ki so jih vozili od Gorice; ležala sva, oglašala se je ura s katedrale, prikazala se mi je dolina Tamarja,

nato neka krivica, s katero nisem nikoli poračunal; hodila sva za Savo, prišla je mama in tudi oče in kurati, mamini prijatelji, pa ujetniki: gledala sva mesarske pare po krčmah, spomnil sem se poboja na Sveti gori; poslušala sva Don Juana, oprezal sem, če si pozorna, in ko sem zapazil, kako odpiraš usta, sem bil prestrašen, lovila si zvoke, zgubila si me, dejal sem si, da pač nikoli nič mojega ne bo tolikanj močno, niti note niti roke niti strast niti pamet; spopadla si se z mojo gospodinjo, jaz nisem znal zares sovražiti; kupovala si parfum, utrnila se mi je slika Parme, Sanseverina in Clelia sta se zasukali v pasu in me premerili, sam pa sem bil nekoč videl le sladoledarje; šla si mimo hiše, iz katere je odhajala nosečnica v porodnišnico, spremljala si jo s pogledom, ob tem pogledu sem uzrl celo vrsto nosečnic, recimo neko ciganko, ki so jo v Mančah preganjali s psom in je tekla v breg in nosila trebuh pred seboj kakor težko krošnjo, dalje Jaševo ženo in plavolasko, s katero se je ruval karabinjer pred ljubljanskim sodiščem dvainštiridesetega, ne nazadnje mater moje punčke; zmislil sem se, da bi se morala midva poročiti, popadla me je želja, da bi te videl sklonjeno čez mostovž, opasano s predpasnikom, pri tem se mi je posvetilo, kako si ljudje opremljajo stanovanja, kako se valijo v mesta, kako postavljajo barake, kako hlastajo po vsem, kar jim pride pred oči, kako se, kakor trmasti črvi skoz les, grizejo skoz življenje, medtem ko sem jaz, od pomnjenja, obiral majhne liste na mladikah in sem bil torej podoben gosenci. Pripovedovala si mi o strahu in o strahovih, potuhnjeno so se pojavili moji strahovi, čeprav sem jih bil zabil v vodnjak; ležala si na meni, lahka, lahka, lahka, topla, hladna ob bokih, na katere sem polagal roke, skoraj molil sem, da bi bil za zmerom, do konca dni in še potlej, še naprej, pokopan pod tem milim mesom, ki se je pregibalo in se zlivalo vame; ležal sem na tebi pa sem želel, da bi utonil med tvojimi nogami kakor v krnici (morda to ni bilo nič novega, saj sem se zmerom hotel vrniti v materino maternico, četudi sem le slutil, kaj me trapi); ljubil sem te, celo tvoje rumeno levantinstvo, celo novodobne navade, spakovanje, predivaste lase, razvlečeno hojo, ljubil sem te, ljubil sem te bolj kot je moja pamet mogla zapisati, ker pač ni bila vajena čezmernih reči, ljubil sem te, bal sem se zate, tresel sem se ob misli, da bi, recimo, utegnila umreti, in to se mi je zgodilo prvikrat, na pragu strasti... Ampak...

Ana: Ampak...?

Leban: Vse sem dobil od tebe...

Ana: Čemu se naenkrat zatikaš? Skloni se k meni! Poglej me natanko!

Leban: Vidim te. Strašno utrujene oči imaš.

Ana: Ne misli zdaj na to! Ali ne opaziš podobnosti?

Leban: Med nama?

Ana: Med nama!

Leban: Ne, Ana.

Ana: Začel si takole: »Vse sem dobil od tebe...« Nadaljeval nisi, a najbrže si hotel povedati, da si, kakor se navadno reče, samo prejemal in nič dajal... Drži?

Leban: Približno tako. Uporabljal sem te.

Ana: Enako!

Leban: Ne razumem...

Ana: Tudi jaz sem tebe uporabljala, in sicer bolj zavestno, kot si ti mene. Postavil si me pod luč. Potrkal si se po prsih, pa je še v meni zabobnelo... Ne govorim s sarkazmom, temveč z majhno, majceno, toda neubranljivo potrebo po odkritosti. Kako je bilo torej z menoj...? Slikala sem si, kako me boš odrešil, in mislila sem, da je to tvoja sveta dolžnost, in da je moja zadnjica, ki jo sicer ponujam za denar, zadostno povračilo za vsakršen trud. Napisala sem ti očitajoče pismo. Vitez ni maral poiskati zmaja, vitez se je otepal sulice... Kakšna zaplankanost! Zakaj bi pa vitez to moral storiti...?! Ker je vitez...? Kdo ga je postavil za viteza...? In kdo je mene ocenil za preplašeno devico...? Sem si sama kdaj pomagala? Ne, nikoli in niti na misel mi ni prišlo! Sedela sem zraven zmajevega repa, in celo če je zverina zadremala, se mi ni utrnilo, da bi kazalo zbežati. Zdaj se mi je posvetilo, kako je in kako je bilo z menoj vsa leta, v katerih sem pestovala svoje težave in jih ponujala komur si bodi. Da, svetlika se mi vsaj, če se mi ni do kraja posvetilo; to je tista pot iz jame, o kateri sem ti prejle pravila... Meniš, da poenostavljam. Zdajle moram. V mojem strahu se je od začetka do konca skrivala neka lastnost, ki je preplašenim ljudem zvečine ne prisojamo: lenoba.

Leban: Ti si kraljica presenečenj, Ana! Čemu je potrebna ta parada na koncu...? Kakor že obračam tvoje razlage, ugotavljam naslednje: človek, ki se vse življenje otepa z eno samo tegobo, ni len!

Ana: Po vsej sili hočeš biti dober z menoj, pa ni potrebno, ker sem hladna, zdajle. Nobena ženska ne postane cipa od hudega, pogoji so v njeni naravi. Vrni mi milo za drago! Napisala sem ti grdo pismo, tam zunaj, ob vodi, sem te mučila kar se da, očitala sem ti stvari, ki bi jih morala oponesti sebi. Vrni mi! Oporekaš mi lenobo. Pa je lenoba! Če si zagnan v eno samo reč, si čudak: čudaki so po vrsti bojazljivi, zmerom raziskujejo eno reč, ker si ne upajo iz hišice, plašni so in leni. Vrni mi milo za drago!

Leban: Ne morem, Ana.

Ana: Zakaj ne?

Leban: Očitno je, da te še vedno...

Ana: Čakaj! Ne izreci do konca! Prejle si govoril o svojih čustvih. Čas bi bil, govoriti o m o j i h !

Leban: Vsaksebi greva. Ni potrebno.

Ana: Da, najbrže imaš prav... Ne vem, ali sem te ljubila, ker ne vem, če je želja po miru in vera, da ti nekdo spokojnost lahko prinese v lovski torbi ko medvedova ušesa ali zmajev rep, podobna ljubezni, še manj pa, če je zares ljubezen. O tem čustvu nimam prave predstave.

Leban: Ljubila si očeta...

Ana: Recimo... Je to dovolj za vse življenje?

Leban: Mislim, da je.

Ana: Mogoče je bil to tudi samo poniglav strah, lena misel, kako mi je le ob njem varno... Ne vem, zares ne vem... Ločujeva se. Menda ne kaže drugače. Nekaterih stvari ne smem pozabiti. Zdajle imaš temno siv pogled. Zmeraj kadar sva opravila in si ležal ob meni, so ti oči potemnele. Spominjala se bom tega pogleda, ki se mi je dolgo časa zdel ko voda v pristanišču.

Leban: Zgodbe mi nisi povedala do konca...

Ana: Zdajle ti jo bom povedala!

Leban: Nikar! Komaj malo še živiš...

Ana: Ali ne razumeš, da ti jo, kratko malo, m o r a m...? Ko bo prišlo jutro, boš odrešen.

(Iz romana Gozd in pečina.

ki bo izšel v kratkem pri Slovenski Matici.)